

Effekt av arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere

Rapport fra Kunnskapssenteret nr 12–2015

Systematisk oversikter

 kunnskapssenteret

Bakgrunn: Arbeidsledigheten blant innvandrere i Norge er betydelig høyere enn i befolkningen for øvrig. For å øke sysselsettingen, antas det at innvandrere kan ha nytte av en såkalt «place-then-train-tilnærming». Dette er tiltak som retter seg mot arbeidsgivere for å stimulere til økt sysselsetting, og hvor deltakerne raskt kommer ut i arbeidslivet, med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen. Hvordan denne tilnærmingen virker for å øke arbeidsdeltakelsen blant innvandrere er det ingen systematisk oppsummert kunnskap om. I denne systematiske oversikten har vi oppsummert forskning om effekt av ulike typer place-then-train-tilnærminger; lønnstilskudd, praksisplass og særskilte tilrettelagte arbeidsprogram, på deltakelse i arbeidslivet for arbeidsledige innvandrere. Funnene baserer seg på resultater fra seks nordiske registerbaserte retrospektive kontrollerte kohortstudier.

Hovedfunn:

- Lønnstilskudd kan muligens øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak.
- Praksisplass kan muligens øke sannsyn-

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

Postboks 7004, St. Olavs plass

N-0130 Oslo

(+47) 23 25 50 00

www.kunnskapssenteret.no

Rapport: ISBN 978-82-8121-962-5 ISSN 1890-1298

nr 12-2015

kunnskapssenteret

ligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak. • Særskilte tilrettelagte arbeidsprogram for utsatte grupper ser ikke ut til å øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak. Den oppsummerte dokumentasjonen er basert på observasjonsstudier, og kvaliteten på effektestimatene er vurdert til å være lav eller svært lav. Vi har derfor begrenset tillit til effektestimatene. Dette betyr ikke at slike tiltak ikke virker, men at forskningsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig for å konkludere sikkert om effekten.

- Tittel** Effekt av arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere
- English title** Effect of active labor market programs for immigrants
- Institusjon** Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten
- Ansvarlig** Magne Nylenna, direktør
- Forfattere** Vegard Strøm, prosjektleder, *forsker*
Inger Scheel, *seniorforsker*
Therese Kristine Dalsbø, *seniorrådgiver*
Ingvild Kirkehei, *forskningsbibliotekar*
- ISBN** 978-82-8121-962-5
- ISSN** 1890-1298
- Rapport** Nr 12 – 2015
- Prosjektnummer** 1009
- Publikasjonstype** Systematisk oversikt
- Antall sider** 45 (72 inklusiv vedlegg)
- Oppdragsgiver** Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet (IMDi)
- Emneord(MeSH)** Immigrants, supported employment, work, employment, unemployment
- Sitering** Strøm V, Scheel I, Dalsbø TK, Kirkehei I. Effekt av arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere. Rapport fra Kunnskapssenteret nr. 12–2015. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2015.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten fremskaffer og formidler kunnskap om effekt av metoder, virkemidler og tiltak om kvalitet innen alle deler av helsetjenesten. Målet er å bidra til gode beslutninger slik at brukerne får best mulig helsetjenester. Kunnskapssenteret er formelt et forvaltningsorgan under Helse- direktoratet, men har ingen myndighetsfunksjoner og kan ikke instrueres i faglige spørsmål.

Kunnskapssenteret vil takke Atle Fretheim, Eamonn Noonan, Jan Odgaard-Jensen, Karianne Thune Hammerstrøm, Søren Brage og Øystein Spjelkavik for å ha bidratt med sin ekspertise i dette prosjektet. Kunnskapssenteret tar det fulle ansvaret for synspunktene som er uttrykt i rapporten.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten
Oslo, mai 2015

Hovedfunn

Bakgrunn

Arbeidsledigheten blant innvandrere i Norge er betydelig høyere enn i befolkningen for øvrig. For å øke sysselsettingen, antas det at innvandrere kan ha nytte av en såkalt «place-then-train-tilnærming». Dette er tiltak som retter seg mot arbeidsgivere for å stimulere til økt sysselsetting, og hvor deltakerne raskt kommer ut i arbeidslivet, med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen. Hvordan denne tilnærmingen virker for å øke arbeidsdeltakelsen blant innvandrere er det ingen systematisk oppsummert kunnskap om.

I denne systematiske oversikten har vi oppsummert forskning om effekt av ulike typer place-then-train-tilnærming; lønnstilskudd, praksisplass og særskilte tilrettelagte arbeidsprogram, på deltakelse i arbeidslivet for arbeidsledige innvandrere. Funnene baserer seg på resultater fra seks nordiske registerbaserte retrospektive kontrollerte kohortstudier.

Hovedfunn

- Lønnstilskudd kan muligens øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak.
- Praksisplass kan muligens øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak.
- Særskilte tilrettelagte arbeidsprogram for utsatte grupper ser ikke ut til å øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak.

Den oppsummerte dokumentasjonen er basert på observasjonsstudier, og kvaliteten på effektestimaterne er vurdert til å være lav eller svært lav. Vi har derfor begrenset tillit til effektestimaterne. Dette betyr ikke at slike tiltak ikke virker, men at forskningsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig for å konkludere sikkert om effekten.

Tittel:

Effekt av arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

Publikasjonstype:

Systematisk oversikt

En systematisk oversikt er resultatet av å

- innhente
- kritisk vurdere og
- sammenfatte relevante forskningsresultater ved hjelp av forhåndsdefinerte og eksplisitte metoder.

Svarer ikke på alt:

- Ingen studier utenfor de eksplisitte inklusjonskriteriene
- Ingen anbefalinger
- Ingen samfunnsøkonomisk evaluering

Hvem står bak denne publikasjonen?

Kunnskapscenteret har gjennomført oppdraget etter forespørsel fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)

Når ble litteratursøket utført?

Søk etter studier ble avsluttet desember 2014.

Fagfeller:

Interne:

Atle Fretheim, seksjonsleder

Eamonn Noonan, seksjonsleder

Eksterne:

Søren Brage, overlege, Arbeid- og velferdsdirektoratet, Utredningsseksjonen

Øystein Spjelkavik, forsker, Arbeidsforskningsinstituttet

Sammendrag

Bakgrunn

Arbeidsledigheten blant innvandrere i Norge er betydelig høyere enn i befolkningen ellers. Nærmere halvparten av dem som får tilbud om opplæring og arbeidstrening for å komme i arbeid i regi av Arbeids- og velferdsetaten (nav) har innvandrerbakgrunn.

En innvandrer til Norge er definert som en person som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og med fire utenlandsfødte besteforeldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge. Innvandringen til Norge har vært rekordhøy de siste årene. Nærmere halvparten av dem som innvandrer kommer med arbeid som formål. Andre viktige grunner til innvandring er familie, flukt og utdanning.

Det finnes mange ulike programmer for inkludering av personer som står utenfor arbeidsmarkedet. Slike tiltak kan deles inn i tre sentrale tilnærminger: 1) Den skjermende tilnærmingen, 2) opprustningstilnærmingen («train-then-place»), og 3) den integrerte tilnærmingen («place-then-train»). Av disse er train-then-place den vanligste i Norge. Place-then-train-tilnærmingen, også kalt «supported employment», retter fokuset mot arbeidsgiverne og arbeidslivet for å øke inkluderingen, og bygger på rask utplassering i det ordinære arbeidslivet med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen. Det antas at innvandrere kan ha nytte av en tilnærming hvor de raskt kan komme ut på vanlige arbeidsplasser slik at sysselsettingen på sikt øker.

Hensikt

Hensikten med denne systematiske oversikten er å oppsummerer forskning om effekt av arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

Metode

Vi søkte systematisk etter litteratur i følgende databaser: Applied Social Sciences Index and Abstracts, Cochrane Library CENTRAL, EconLibrary, EconLit

EconPapers, International Bibliography of the Social Sciences, Social Science/Science Citation Index, MEDLINE, Norart, PAIS International, PsycINFO, Social Services Abstracts, Sociological Abstracts og Social Work Abstracts. Søket ble utført i september 2014, og supplert med et ekstrasøk i desember 2014. Vi benyttet emneord og tekstord om innvandrere og ulike arbeidsmarkedstiltak, og et bredt filter for studiedesign.

Inklusjonskriterier:

- Studiedesign: Randomiserte kontrollerte studier (RCT), kvasirandomiserte studier, og observasjonsstudier.
- Populasjon: Innvandrere, dvs. personer som er bosatt i et land, men født i et annet, eller beboere som har utenlandsk statsborgerskap og som da kan være født i vertslandet, eller personer som er født i vertslandet av utenlandske foreldre, og som er helt eller delvis arbeidsledige.
- Tiltak: Arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train-tilnærmingen.
- Sammenlikning: Ulike place-then-train-tilnærminger, arbeidsmarkedstiltak basert på train-then-place-tilnærmingen, kvalifiseringstiltak/-tilbud, eller ingen tiltak.
- Utfall: Ansettelse i ordinært arbeidsliv i hel eller delvis stilling.

Vi foretok utvelgelsen av studier i flere faser; først på basis av tittel og sammendrag i de referansene som ble identifisert i søkene, deretter etter gjennomgang av fulltekst-artikler. Vurderingen ble foretatt av tre prosjektmedarbeidere uavhengig av hverandre. Etter inklusjon vurderte to personer uavhengig av hverandre primærstudienes metodiske kvalitet ved hjelp av en sjekklister. Vi foretok deretter en samlet kvalitetsvurdering av hver studie (intern validitet), kategorisert som høy, middels, eller mangelfull/lav.

Vi sammenfattet resultatene for hvert av de relevante utfallsmålene for de enkelte tiltakene. For å vurdere kvaliteten på dokumentasjonen, dvs. hvilken tillit vi har til de oppsummerte resultatene, benyttet vi GRADE. Vurderingen er gjort for hvert av utfallsmålene på tvers av de inkluderte studiene.

Resultat

Vi fant 3137 referanser i det systematiske litteratursøket. Vi innhentet fulltekstversjon fra 114 referanser. Seks studier møtte våre inklusjonskriterier. Alle de seks inkluderte studiene var kontrollerte kohortstudier, hvor data var retrospektivt hentet fra offentlige administrative dataregistre. Alle studiene var nordiske, og publisert i tidsrommet 1996-2013. Studiene omfattet i alt ca. 183 000 arbeidsledige innvandrere i alderen 16-65 år. Innvandrere fra Asia utgjorde den største gruppen (45 %), etterfulgt av innvandrere fra Afrika (23 %). Studiene omfattet tre typer place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak, henholdsvis lønnstilskudd, praksisplass, og særskilte tilrettelagte arbeidsprogrammer for utsatte grupper. I alt 22 192 innvandrere

hadde deltatt i tiltakene. Vi vurderte den metodiske kvaliteten samlet sett for hver av de seks enkeltstudiene til å være høy, til kohortstudier å være.

- For tiltaket *lønnstilskudd* viste samlet effektestimater at sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av perioden man var på tiltaket ikke var statistisk signifikant forskjellig fra ingen tiltak. Derimot var det en statistisk signifikant større sannsynlighet for å være i arbeid to år etter gjennomført tiltak og i løpet av 4-5 år etter tiltaket for de som deltok på lønnstilskudd sammenliknet med de som ikke deltok på tiltak.
- For *praksis plass* viste samlet effektestimater at sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av tiltaksperioden ikke var statistisk signifikant forskjellig fra om man ikke deltok på tiltak. Det var derimot noe større sannsynlighet for å være i arbeid to år etter gjennomført tiltak og i løpet av 4-5 år etter tiltaket for de som deltok på praksis plass/var direkte utplassert på arbeidsplass sammenliknet med de som ikke deltok på tiltak.
- For *særskilt tilrettelagt program* viste samlet effektestimater fra tre studier at sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført program, ikke var statistisk signifikant forskjellig fra innvandrere som ikke deltok på tiltak, eller som deltok på train-then-place-tiltak.

Kvaliteten på alle effektestimaterne er vurdert til å være lav eller svært lav, hovedsakelig som følge av studiedesign.

Diskusjon

Vi identifiserte ingen randomiserte kontrollerte studier som tilfredsstilte våre inklusjonskriterier. Alle de inkluderte studiene var observasjonsstudier, hvor forfatterne av studiene hadde hentet data (retrospektivt) fra administrative registre. Vi vet derfor lite om hvordan tiltakene er gjennomført i praksis. Det er også knyttet usikkerhet til om de oppsummerte tiltakene lønnstilskudd og praksis plass er reelle place-then-train tiltak, da det ikke fremkommer om det har vært tett oppfølging av deltakerne på arbeidsplassen.

Konklusjon

Lønnstilskudd og praksis plass kan muligens øke sannsynligheten for at arbeidsledige innvandrere kommer i arbeid sammenliknet med ingen tiltak. Særskilt tilrettelagte arbeidsprogram for utsatte grupper ser ikke ut til å øke sannsynligheten for å komme i arbeid for arbeidsledige innvandrere sammenliknet med ingen tiltak. Den oppsummerte dokumentasjonen er basert på observasjonsstudier. Vi har derfor begrenset tillit til effektestimaterne. Dette betyr ikke at slike tiltak ikke virker, men at forskningsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig for å konkludere sikkert om effekten.

Key messages (English)

Background

The unemployment rate among immigrants in Norway is considerably higher than in the general population. It is believed that immigrants may benefit from an approach where they can quickly be out on regular jobs, a so-called “place-then-train approach”. There is no systematic summarized knowledge on how such labor market programmes works for immigrants.

In this systematic review, we summarize the effectiveness of wage subsidies, direct employment programmes and special employment programmes, on employment for immigrants. We found no randomized controlled trials satisfying our inclusion criteria. The findings are based on results from six Nordic registry-based retrospective controlled cohort studies.

Main findings

- Wage subsidies possibly increase the probability of employment compared to no programme for unemployed immigrants.
- Direct employment programmes possibly increase the probability of employment compared to no programme for unemployed immigrants.
- Special employment programmes do not seem to increase employment compared to no program for unemployed immigrants.

The evidence is based on non-randomized observational studies. The quality of the effect estimates is low or very low. Therefore, we have limited confidence in the reported effect estimates. This does not mean that these programmes do not work, but that the evidence is insufficient to make firm conclusions about the effect.

Title:

Effect of active labor market programs for immigrants

Type of publication:

Systematic review

A review of a clearly formulated question that uses systematic and explicit methods to identify, select, and critically appraise relevant research, and to collect and analyse data from the studies that are included in the review. Statistical methods (meta-analysis) may or may not be used to analyse and summarise the results of the included studies.

Doesn't answer everything:

- No studies that did not meet the inclusion criteria
- No recommendations
- No economic evaluation

Publisher:

Norwegian Knowledge Centre for the Health Services

Updated:

Last search for studies: December 2014.

Peer review:

Atle Fretheim, Norwegian Knowledge Centre for the Health Services

Eamonn Noonan, Norwegian Knowledge Centre for the Health Services

Søren Brage, the Norwegian Labour and Welfare Administration

Øystein Spjelkavik, Work Research Institute (AFI)

Executive summary (English)

Background

The unemployment rate among immigrants in Norway is considerably higher than in the general population. Nearly half of those who are offered training to get work under the auspices of the Labour and Welfare Administration (NAV) are immigrants. An immigrant is defined as a person born abroad by two foreign-born parents and four foreign-born grandparents and who at some point have immigrated to Norway. Immigration to Norway has increased in recent years. The majority of the immigrants come for work purposes. Other important reasons for immigration are family, asylum and education. Different labour market programmes are offered for unemployed people, such as sheltered programmes, traditional introduction and training programmes (train-then-place), and the integrated approach (place-then-train or supported employment). Train-then-place is the most common approach in Norway. Place-then-train focuses on integration and employment at the work place with supervision and training. It is believed that immigrants can benefit from an approach where they can quickly get out on regular jobs, and thus eventually increase employment.

Objective

The objective of this systematic review is to summarize research on the effect of place-then-train approaches on employment for immigrants.

Method

We searched systematically for literature in the following databases: Applied Social Sciences Index and Abstracts, Cochrane Library CENTRAL, Econ Library, Econ-Lit Econ Papers, International Bibliography of the Social Sciences, Social Science / Science Citation Index, MEDLINE, Norart PAIS International, PsycINFO, Social Services Abstracts, Sociological Abstracts and Social Work Abstracts. The search was conducted in September 2014 and a supplementary search conducted in December 2014. We used keywords and MeSH-terms concerning immigrants and labour market programmes, and a broad filter for study design.

Inclusion criteria:

- Study design: Randomized controlled trials (RCTs), quasi-randomized trials and non-randomized observational studies.
- Population: Immigrants, i.e. persons who are resident in a country but born in another or residents who have foreign citizenship and then can be born in the host country, or people who are born in the host country of foreign parents, and who are totally or partially unemployed.
- Intervention: Active labour market programmes based on the place-then-train approach.
- Comparison: Different place-then-train approaches, train-then-place approaches, or no intervention.
- Outcomes: Employment in ordinary work, full- or part time.

Titles and abstracts of identified studies were assessed independently by three reviewers to judge if the studies matched the inclusion criteria. Included studies were read in full-text and reassessed according to the inclusion criteria. The same reviewers made independent assessments of risk of bias in the included studies. Check lists for observational studies were used for this purpose. We then did an overall quality assessment of each study (internal validity), graded as high, medium, or inadequate/low. We summarised the results in text, tables and meta-analyses, separately for the relevant outcomes. The quality of the evidence for each outcome was assessed using GRADE.

Results

We found 3137 references in the systematic search. We obtained full text version of 114 references. Six studies were controlled cohort studies, where data retrospectively had been collected from public administrative data registries. The studies were of Nordic origin, and published in the period 1996-2013, and included totally 183 000 unemployed immigrants aged 16-65 years. Immigrants from Asia accounted for the largest group (45%), followed by immigrants from Africa (23%). The studies included three types of place-then-train-based employment programs, respectively wages subsidies, direct employment programmes at the workplace, and special employment programmes for vulnerable groups. In all, 22 192 immigrants participated in these programmes. We assessed the quality for each of the six studies to be high, i.e. the risk of bias was judged as low.

For *wage subsidies*, overall effect estimates showed that the likelihood of finding employment during the intervention period was not statistically significant different from those who did not participate in programmes. There was, however, a statistically significant increased probability of being employed at two years after intervention, and increased probability of finding employment during the follow up period (4-5 years) after the intervention, for immigrants who were on wage subsidies compared with immigrants who were not on a programmes.

For *direct employment programmes*, overall effect estimates showed that the likelihood of finding employment during the intervention period was similar to those who did not receive any intervention. There was, however, a statistically significant increased probability of being employed at two years after intervention and increased probability of finding employment during the follow up period (4-5 years), for immigrants who were on direct employment programmes compared with those who were not on a programme.

For *special employment programmes*, the overall effect estimate from three studies showed that the likelihood of being employed after completion of the programme, was not statistically significantly different from immigrants who were not participating in programmes or were on the train-then-place programmes.

The quality of the evidence for all outcomes was judged low or very low, and downgraded mainly due to the observational study design.

Discussion

All the six included studies were of Nordic origin, inclusive two Norwegian studies. The directness of the results should therefore be reliable in a Norwegian labor market setting. We did not identify any randomized controlled trials satisfying our inclusion criteria. All the included studies were observational studies, where the authors of the studies had fetched data retrospectively from administrative registries. We therefore have limited knowledge about how the labour market programmes are implemented in practice. There is uncertainty as to whether the wage subsidies and direct employment programs are real place-then-train programmes.

Conclusion

Wage subsidies and direct employment programmes possibly increase the probability of employment compared to no programme for unemployed immigrants. Special employment programmes do not seem to increase employment compared to no programme for unemployed immigrants. The evidence is based on non-randomized observational studies. The quality of the effect estimates is low or very low. Therefore, we have limited confidence in the reported effect estimates. This does not mean that these programmes do not work, but that the evidence is insufficient to make firm conclusions about the effect. There is a need for randomized controlled trials investigating the effect of place-then-train-based measures for immigrants.

Innhold

HOVEDFUNN	2
SAMMENDRAG	3
Bakgrunn	3
Hensikt	3
Metode	3
Resultat	4
Diskusjon	5
Konklusjon	5
KEY MESSAGES (ENGLISH)	6
EXECUTIVE SUMMARY (ENGLISH)	7
Background	7
Objective	7
Method	7
Results	8
Discussion	9
Conclusion	9
INNHold	10
FORORD	12
PROBLEMSTILLING	13
INNLEDNING	14
Innvandrere og innvandring til Norge	14
Arbeidsledighet blant innvandrere	14
Arbeidsmarkedstiltak	15
Nytteverdi	16
METODE	17
Litteratursøking	17
Inklusjonskriterier	17
Eksklusjonskriterier	18
Artikkelutvelging	19
Vurdering av metodisk kvalitet	19

Dataekstraksjon og analyser	19
Vurdering av kvaliteten på dokumentasjonen	20
RESULTAT	22
Resultat av litteratursøket	22
Beskrivelse av inkluderte enkeltstudier	23
Metodisk kvalitet	25
Effekt av place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak	26
DISKUSJON	32
Effekt av tiltakene	32
Det vitenskapelige grunnlaget	33
Styrker og svakheter	35
KONKLUSJON	36
Behov for videre forskning	36
REFERANSER	37
VEDLEGG	46
Vedlegg 1 - Søkestrategi	46
Vedlegg 2 - Karakteristika av inkluderte enkeltstudier	60
Vedlegg 3 - Ekskluderte studier	66
Vedlegg 4 – GRADE evidenstabeller	69
Vedlegg 5 – Sentrale begreper	72

Forord

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten har på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) utarbeidet en oppsummering av det vitenskapelige materialet som er publisert om arbeidsmarkedstiltak for innvandrere basert på place-then-train-tilnærmingen. Det finnes ingen systematisk oppsummert kunnskap om hvordan slike arbeidsmarkedstiltaket virker for innvandrere som målgruppe. Bestillingen ble drøftet og avklart i møte mellom IMDi, Arbeids- og Velferdsdirektoratet og Kunnskapssenteret i mars 2014.

Prosjektgruppen har bestått av: forsker Vegard Strøm (prosjektleder), seniorforsker Inger Scheel, seniorrådgiver Therese Kristine Dalsbø og forskningsbibliotekar Ingvild Kirkehei.

Gro Jamtvedt
Avdelingsdirektør

Rigmor C. Berg
Fungerende seksjonsleder

Vegard Strøm
Prosjektleder

Problemstilling

Prosjektet hadde som mål å besvare følgende spørsmål:

Hva er effekten av arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train-tilnærmingen på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere?

Vi besvarte spørsmålet ved å utarbeide en systematisk oversikt av primærforskning ved bruk av metodene som er beskrevet i Kunnskapssenterets metodehåndbok (1).

Innledning

Innvandrere og innvandring til Norge

Hvem som regnes som innvandrere kan variere fra land til land. I offentlig norsk statistikk defineres en innvandrer som en person som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og med fire utenlandsfødte besteforeldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge (2, 3). Er man født i Norge av to foreldre som er født i utlandet, blir man definert som norskfødt med innvandrerforeldre (3). I Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) er nasjonalitet og fødested de to kriteriene som oftest brukes til å definere en innvandrer (immigrant). Det er da enten en person som er bosatt i et land, men født i et annet (foreign-born), eller en beboer som har et utenlandsk statsborgerskap og som da kan omfatte personer som er født i vertslandet (4).

Begrepet innvandring refererer til summen av personer som flytter til landet i en gitt periode, uavhengig av årsaken til innvandringen (5). I perioden 1990-2012 har i alt drøyt 580 000 mennesker innvandret til Norge (3). I 2012 var innvandringen til Norge rekordhøy, da i alt 56 600 personer med ikke-nordisk statsborgerskap innvandret til Norge for første gang. Nesten halvparten av disse kom med arbeid som formål, som er den vanligste årsaken til innvandring. Andre viktige grunner til innvandring er familie, flukt og utdanning (3). Ved inngangen til 2015 var det i Norge 669 400 registrerte innvandrere og 135 600 norskfødte personer med innvandrerforeldre. Disse utgjorde henholdsvis 13 % og 2,6 % av befolkningen (6). Av alle innvandrere i Norge i 2014 hadde majoriteten bakgrunn fra andre europeiske land, mens blant norskfødte med innvandrerforeldre hadde 70 % bakgrunn fra land i Asia og Afrika. Blant innvandrere fra land utenfor Europa hadde ca. 187 000 personer bakgrunn fra Asia, ca. 80 000 hadde bakgrunn fra Afrika og ca. 21 000 hadde bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika (6). Innvandringen til Norge har økt betydelig de siste tiårene og det forventes også betydelig vekst i fremtiden (5).

Arbeidsledighet blant innvandrere

En arbeidsledig, eller arbeidsløs person, er en person som søker arbeid, men som ikke oppnår å bli sysselsatt på det åpne arbeidsmarkedet (3). I desember 2014 ut-

gjorde de arbeidsløse 3,7 % av arbeidsstyrken i Norge (7). Vi har noe lavere arbeidsledighet enn våre naboland. I Sverige var den generelle arbeidsledigheten ved utgangen av 2014 på 7,3 % (8), og i Danmark 4,9 % (9). Arbeidsledigheten i Norge, både generelt og blant innvandrere, er relativt lav sammenliknet med de øvrige landene i Europa (10). Norge var derimot i 2011 det av OECD-landene som hadde den høyeste andelen av arbeidsledige innvandrere sett i forhold til andelen arbeidsledige i resten av befolkningen (10). Blant bosatte innvandrere i Norge økte den registrerte arbeidsledigheten fra 6,0 % i november 2012 til 6,5 % i november 2013. I november 2014 var andelen økt til 6,7 % (7). I befolkningen for øvrig steg ledigheten fra 1,7 % til 1,9 % i den samme perioden (7, 11). I prosent av arbeidsstyrken i hver gruppe har innvandrere i den afrikanske gruppen den høyest registrerte ledigheten, med 12,9 %. Deretter kommer innvandrere fra Asia, med 7,8 % (11). Arbeidsledigheten blant norskfødte med innvandrerforeldre er lavere enn blant innvandrere, og utgjør en relativt liten gruppe arbeidsledige med knapt 990 registrerte ledige i 4. kvartal 2013 (11).

Arbeidsmarkedstiltak

Arbeidsmarkedstiltak er et viktig virkemiddel for å fremme et velfungerende arbeidsmarked. Arbeidsmarkedstiltak skal bidra til økt yrkesdeltakelse, redusert ledighet og til å motvirke utstøting ved å hjelpe personer med problemer i arbeidsmarkedet til arbeid og aktivitet (12). Det finnes mange ulike programmer for arbeidsinkludering av personer som står utenfor arbeidsmarkedet. Slike tiltak kan deles inn i tre sentrale tilnærminger: 1) Den skjermende tilnærmingen; «sheltered workshops», 2) opprustningstilnærmingen; «train-then-place», og 3) den integrerte tilnærmingen; «place-then-train» (13). Av disse er, ifølge Frøyland og Neumann (13), train-then-place det vanligste av disse tiltakene i Norge.

Den skjermede tilnærmingen omfatter vernede tilbud gjennom attføringsbedrifter med hensikt å gi meningsfulle tilbud utenfor det ordinære arbeidslivet (13). Train-then-place innbefatter opplæring og trening for personer som står utenfor arbeidsmarkedet med den hensikt å tilegne seg bestemte ferdigheter før man går inn i det ordinære arbeidslivet (13).

Den integrerte tilnærmingen omtales gjerne som place-then-train, eller oftere som «supported employment». Supported employment ble etablert i Nord-Amerika på 1970-tallet, og er en tilnærming for å sikre at mennesker med funksjonsnedsettelse og utsatte grupper får tilgang til og opprettholder betalt arbeid i det åpne arbeidsmarkedet (14). Denne tilnærmingen retter fokuset mot hva som kan gjøres med arbeidsgiverne og arbeidslivet for å øke inkluderingen og bygger på rask utplassering i det ordinære arbeidslivet med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen. Utplasseringen er ikke bare målet, men også det mest sentrale virkemiddelet. Oppfølging og vurdering av den enkeltes arbeidssytelse foregår fortløpende. Viktig er også en

samtidig bistand til arbeidsgiver, både for å støtte den enkeltes individuelle inkluderingsløp, og for å styrke inkluderingskompetansen i virksomheten. Videre er det vesentlig at brukeren får tett og individuelt tilpasset oppfølging av en jobbtilrettelegger («job coach») (15). Supported employment bygger på å få fram ressurser, muligheter og ferdigheter hos den enkelte arbeidssøker. Supported employment er etter hvert utviklet og utvidet til å inkludere arbeidssøkere med andre funksjonsnedsettelse og/eller sammensatte behov. På slutten av 1980-tallet kom supported employment til Europa (14), og i Norge ble supported employment et viktig bidrag til utviklingen og utformingen av tiltaket «Arbeid med bistand» (16). Det er utviklet flere retninger og metoder for å tilpasse supported employment til ulike målgrupper (17). Felles for disse retningene er vektleggingen av place-then-train, hvor siktemålet har vært å etablere et alternativ til den tradisjonelle, medisinske forståelsen av yrkesrettet attføring (17). Arbeidsmarkedstiltak som er effektive for arbeidssøkere generelt, antas også å være de mest effektive for arbeidssøkere i mer marginaliserte og sårbare grupper (18).

Nytteverdi

Arbeidsledigheten blant innvandrere i Norge er betydelig høyere enn i befolkningen generelt. Nærmere halvparten av de som får tilbud om opplæring og arbeidstrening for å komme i arbeid i regi av Arbeids- og Velferdsetaten (NAV) har innvandrerbakgrunn. Det antas at disse kan ha nytte av en tilnærming hvor de raskt kan komme ut på vanlige arbeidsplasser, og dermed på sikt øke sysselsettingen. Prosjekter som er basert på place-then-train er drevet etter en slik tilnærming.

Denne systematiske oversikten av forskning om effekt av arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train-tilnærmingen på deltakelse i arbeidslivet, vil kunne være en del av kunnskapsgrunnlaget når det utarbeides målrettede tiltak for å få innvandrere i arbeid. En forskningsoppsummering kan også avdekke mulige kunnskapshull hvor det trengs mer forskning.

Metode

Litteratursøking

Søkestrategien ble utarbeidet av en forskningsbibliotekar i samarbeid med prosjektgruppen. Vi søkte systematisk etter litteratur i følgende databaser:

- Applied Social Sciences Index and Abstracts (ASSIA)
- Cochrane Library CENTRAL
- EconLibrary
- EconLit
- EconPapers
- International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)
- Social Science/Science Citation Index
- MEDLINE
- Norart
- PAIS International
- PsycINFO
- Social Services Abstracts
- Sociological Abstracts
- Social Work Abstracts

Den fullstendige søkestrategien er gjengitt i Vedlegg 1. Søket ble utført i september 2014, og supplert med et ekstrasøk i desember 2014. Søket bestod av emneord og tekstord som omfattet innvandrere og ulike arbeidsmarkedstiltak, og ble avgrenset med et bredt filter for studiedesign.

Vi gjennomgikk også referanselistene fra de inkluderte studiene og aktuelle oversiktsartikler for å finne mulige relevante studier som ikke var fanget opp i litteratursøket i databasene.

Inklusjonskriterier

Studiedesign (i prioritert rekkefølge):

1. Randomiserte kontrollerte studier (RCT)

2. Kvasirandomiserte studier
3. Observasjonsstudier, som prospektive eller retrospektive kontrollerte kohortstudier og avbrutte tidsserieanalyser.

Populasjon: Innvandrere, dvs. personer som er bosatt i et land, men født i et annet, eller beboere som har utenlandsk statsborgerskap og som da kan være født i vertslandet, eller personer som er født i vertslandet av utenlandske foreldre, og som er helt eller delvis arbeidsledige, dvs. som er arbeidssøkende, men som ikke oppnår å bli sysselsatt på det åpne arbeidsmarkedet. I studier med blandede populasjoner må andelen innvandrere være minst 50 %.

Tiltak: Arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train-tilnærmingen. Herunder: arbeid med bistand, rask utplassering med oppfølging, lønnstilskudd, «supported employment», «individual placement and support», «natural support», «job-coach», «choose-get-keep», «særskilt introduktions och oppføljningsstöd» og «arbete med stöd».

Sammenlikning: Ulike place-then-train-tilnærminger, arbeidsmarkedstiltak basert på train-then-place-tilnærmingen, den skjermende tilnærmingen, kvalifiseringstiltak/-tilbud, eller ingen tiltak.

Utfall:

- Ansettelse i ordinært arbeidsliv i hel eller delvis stilling.
- Levekår, livskvalitet og helseplager.

Måletidspunkter: Etter gjennomført tiltak, oppfølging inntil 1 år og mer enn 1 år.

Språk: Studier på alle språk ble inkludert, men sammendragene måtte være på engelsk eller et av de skandinaviske språkene. Der hvor vi identifiserte mulig relevante publikasjoner skrevet på språk arbeidsgruppen ikke behersket, bidro andre ressurspersoner i Kunnskapscenteret før endelig vurdering ble foretatt.

Eksklusjonskriterier

Studiedesign: Kasuistikker, enkeltstående prosjektrapporteringer, prosjekters/tiltaksarrangørers egne rapporteringer, og studier som sammenlikner geografiske/administrative områder med og uten slike tiltak.

Artikkelutvelging

Vi foretok utvelgelsen av studier i flere faser. Den første utvelgelsen av litteraturen gjorde vi på basis av tittel og sammendrag i de referansene som ble identifisert i søkene, med tanke på relevans i henhold til seleksjonskriteriene spesifisert ovenfor. Tre prosjektmedarbeidere (VS, TKD og IS) har, i lesepar, gått gjennom resultatene fra søkene uavhengig av hverandre (VS leste alle artiklene, TKD og IS leste halvparten hver). Ved tvil eller uenighet søkte vi enighet ved diskusjon eller ved å konsultere en tredje person. Referansene inkludert i første fase ble innhentet i fulltekst. Uavhengig av hverandre vurderte de tre prosjektmedarbeiderne på ny publikasjonene mot inklusjons- og eksklusjonskriteriene. Vi gjennomgikk også referanselistene i de inkluderte studiene for å finne mulige aktuelle studier som ikke var fanget opp av det systematiske litteratursøket i databasene.

Vurdering av metodisk kvalitet

Etter vurdering i henhold til inklusjonskriteriene vurderte to personer (VS og TKD) uavhengig av hverandre primærstudienes risiko for systematiske feil («risk of bias»). Siden alle de inkluderte studiene var observasjonsstudier, benyttet vi sjekklister for kohortstudier beskrevet i Kunnskapscenterets Håndbok (1). Dette omfatter bl.a. vurdering av kjente kilder for systematiske feil, som seleksjonsskjevhet, ufullstendig eller manglende rapportering av utfallsmålene, frafall, konfundering, blinding av utfallsmålere, og en samlet vurdering av risiko for systematiske feil. Risikoen for hvert vurdert element ble gradert som lav, uklar eller høy. Vi foretok deretter en samlet kvalitetsvurdering av hver kohortstudie (intern validitet), kategorisert som høy, middels, eller mangelfull/lav, etter følgende kriterier:

- Høy: Alle/nesten alle kriterier i sjekklisten møtt. Eventuelle svakheter kan ikke endre studiens konklusjon.
- Middels: Brukes hvis noen av kriteriene fra sjekklisten ikke er oppfylt eller hvis kriteriene ikke er tilfredsstillende beskrevet. Det antas likevel at det er liten sjanse for at svakhetene faktisk kunne ha endret studiens konklusjon.
- Mangelfull/lav: Brukes hvis få eller ingen kriterier fra sjekklisten er oppfylt eller ikke er tilfredsstillende beskrevet. Svakheter kan innebære at studiens konklusjon er gal.

Dataekstraksjon og analyser

Prosjektleder hentet ut relevant informasjon fra de inkluderte studiene og beskrev dette i oppsummeringstabeller (Vedlegg 2). En prosjektmedarbeider gikk gjennom beskrivelsene for å sikre at all relevant informasjon var kommet med.

Data-analyse

I de tilfellene hvor de inkluderte studiene benyttet såkalt «time-to-event» analyser og Cox proporsjonal hasardmodeller for å beregne sannsynligheten (log[Hasard ratio]) for å komme i arbeid i løpet av tiltaksperioden eller i løpet av oppfølgingstid etter tiltaket (19-22), analyserte vi dikotome utfallsmål ved å benytte invers variansmetode og «random effects modell» for beregning av aggregert hasard ratio (HR) og 95 % konfidensintervall (KI) (23). Hasard ratio beskriver, i denne sammenheng, hvor mange ganger mer (eller mindre) sannsynlig det er for en deltaker å komme i jobb i løpet av en gitt tid hvis de mottar tiltaket sammenliknet med om de ikke mottar tiltaket. Proporsjonal hasardmodeller antar at hasard ratioen er konstant i løpet av oppfølgingstiden (23).

Der de inkluderte studiene benyttet binær logistisk regresjon for å beregne sannsynligheten (log[Odds ratio]) for å komme i arbeid ved et gitt oppfølgingstidspunkt etter tiltaket (24-27), analyserte vi dikotome utfallsmål ved å benytte invers variansmetode og «random effects modell» for beregning av aggregert odds ratio (OR) og 95 % KI (23). Odds ratio er forholdet mellom to odds. En odds er sannsynligheten for at, i denne sammenheng, en deltaker har kommet i jobb i forhold til sannsynligheten for at deltakeren ikke har kommet i jobb på et gitt tidspunkt.

For både HR og OR vil en verdi på 1 indikere at den estimerte effekten er lik for både tiltak og ikke-tiltak.

Sammenstilling av data

Resultatene ble sammenfattet for hvert av de relevante utfallsmålene for de enkelte tiltakene. Der det var flere studier med samme utfallsmål og disse var tilstrekkelig like med hensyn til populasjon, intervensjon og måling av effekter har vi sammenstilt resultatene i meta-analyser. Til dette benyttet vi dataprogrammet Review Manager 5.3. I meta-analysene gjorde vi separate analyser for studiene som benyttet henholdsvis HR og OR, siden dette er to ulike måter å estimere sannsynligheten for å komme i arbeid på, og dermed ikke direkte sammenliknbare.

Vurdering av kvaliteten på dokumentasjonen

For å vurdere kvaliteten på dokumentasjonen, dvs. hvilken tillit vi har til resultatene vi har funnet, har vi brukt «Grading of Recommendations Assessment, Development and Evaluation» (GRADE) (28), ved hjelp av dataverktøyet Guideline Development Tool (GDT), <http://www.guidelinedevelopment.org/>. Kvaliteten på dokumentasjonen kan nedgraderes som følge av:

- Risiko for systematiske feil/skjevheter («risk of bias»).
- Manglende samsvar (konsistens) av resultater mellom studiene.

- Redusert sammenliknbarhet og generaliserbarhet av resultatene (direkthet; hvor like populasjonene, intervensjonene og utfallene i studiene er, sammenliknet med de personer, tiltak og utfall man egentlig er opptatt av).
- Upresise resultatestimater.
- Risiko for publiseringskjevheter.

Vurderingen gjøres for hvert av utfallsmålene på tvers av de inkluderte studiene, og graderes som høy, middels, lav eller svært lav (Tabell 1).

Mens randomiserte kontrollerte studier har høy kvalitet som utgangspunkt, og kan nedgraderes, er lav kvalitet utgangspunktet for observasjonsstudier. Kvaliteten på dokumentasjonen for observasjonsstudier kan nedgraderes ytterligere, men kan også oppgraderes (gjelder om det foreligger sterke sammenhenger mellom intervensjon og utfall, er stor/svært stor dose-responseeffekt, eller om konfunderende variabler ville ha redusert effekten).

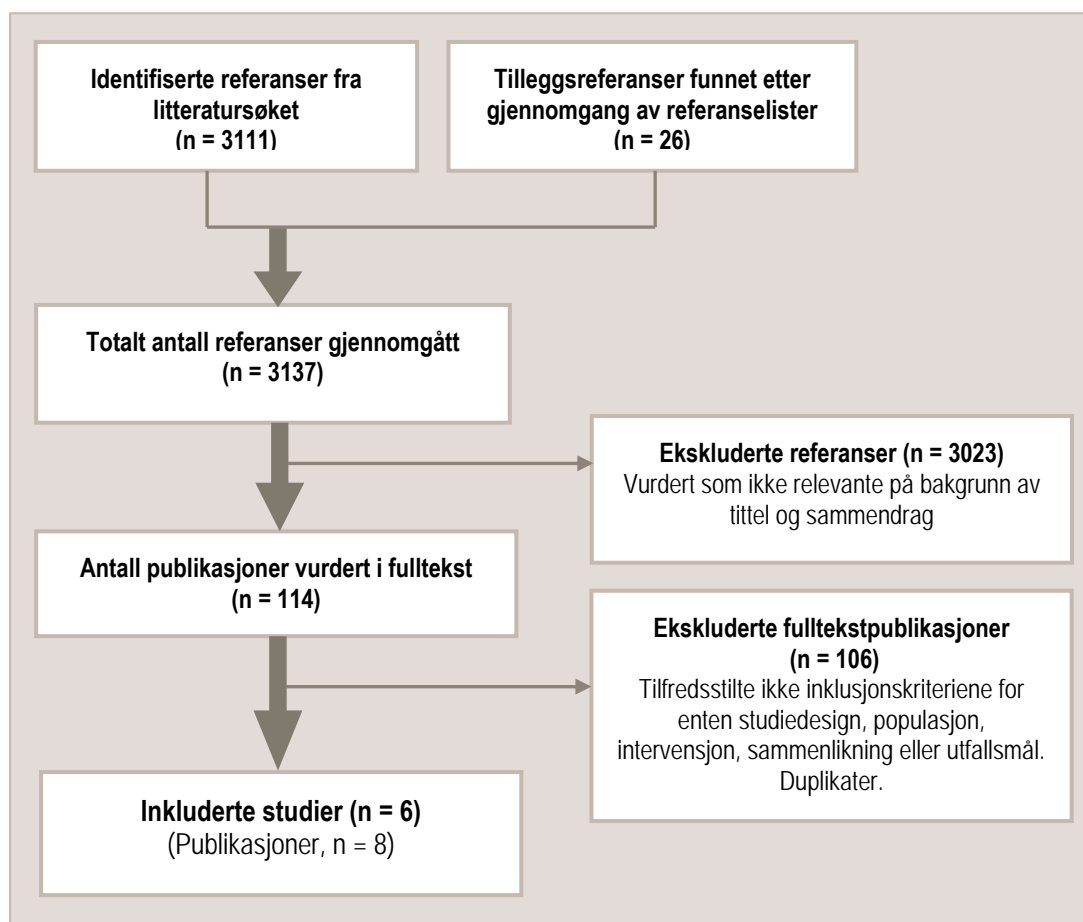
Tabell 1. GRADE-kategorier for betydning av påliteligheten til effektestimater.

Vurdering av kvalitet	Betydning
Høy	Vi har stor tillit til at effektestimater ligger nær den sanne effekten.
Middels	Vi har moderat tillit til effektestimater: effektestimater ligger sannsynlig nær den sanne effekten.
Lav	Vi har begrenset tillit til effektestimater: den sanne effekten kan være vesentlig ulik effektestimater.
Svært lav	Vi har svært liten tillit til effektestimater: det er sannsynlig at den sanne effekten er betydelig forskjellig fra effektestimater.

Resultat

Resultat av litteratursøket

Vi fant 3137 referanser i det systematiske søket etter enkeltstudier (Figur 1). De fleste referansene var ikke relevante for vår problemstilling og ble derfor ikke innhentet og lest i fulltekst. Vi innhentet fulltekstversjon av 114 referanser. De fleste av disse ble ekskludert da de ikke tilfredsstilte inklusjonskriteriene for enten studiedesign, populasjon, intervensjon, sammenlikning eller utfallsmål (Vedlegg 3). Vi inkluderte til slutt seks studier, presentert i åtte publikasjoner.

Figur 1. Flytskjema over utvelgelsen av studier for inklusjon.

Beskrivelse av inkluderte enkeltstudier

Vi identifiserte ingen randomiserte kontrollerte studier som tilfredsstilte våre inklusjonskriterier. De seks inkluderte studiene var alle kontrollerte kohortstudier, hvor data retrospektivt var hentet fra offentlige administrative registre. I datamaterialet gis det ingen informasjon om hvordan deltakerne er fordelt til de ulike tiltakene eller kontroll, men forfatterne har i sine analyser tatt høyde for ikke-randomisert fordeling med hensyn til kovariater som alder, kjønn, barn, sivilstatus, opprinnelsesland, årstall for oppholdstillatelse, årsak til opphold, helsestatus, etc.

Alle studiene var nordiske, henholdsvis to fra Danmark, to fra Sverige og to studier fra Norge. Studien var publisert i tidsrommet 1996-2013 (Tabell 2).

Tabell 2. Oversikt over inkluderte studier om effekt av arbeidsmarkedstiltak basert på place-then-train på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

Studie	År	Land	Place-then-train-tiltak	Sammenlikning
Clausen (20)	2009	Danmark	Ansettelse med lønnstilskudd (n = 167) Direkte utplassering (n = 1 656) Spesielt tilrettelagt arbeidsprogram (n = 709)	Ingen tiltak (n = 13 751)
Delander (21)	2005	Sverige	Spesielt tilrettelagt arbeidsprogram: <i>Språklæring i kombinasjon med mentorveiledet arbeidsplass trening</i> (n = 273)	Ingen tiltak (n = 273)
Heinesen (22)	2013	Danmark	Ansettelse med lønnstilskudd (n = 1 893) Direkte utplassering (n = 6 814)	Ingen tiltak (n = 41 227)
Kvinge (24, 25)	2006	Norge	Ansettelse med lønnstilskudd (n = 513) Praksisplass (n = 1 451)	Ingen tiltak (n = 6 502)
Schøne (26, 27)	1996	Norge	Ansettelse med lønnstilskudd (n = 399) Praksisplass (n = 1 025)	Ingen tiltak (n = 5 891)
Åslund (19)	2011	Sverige	Spesielt tilrettelagt program: <i>Arbetsplassintroduksjon för invandrare</i> (n = 7 292)	Train-then-place (n = 93 416)

Deltakerne

De seks inkluderte studiene omfatter i alt om lag 183 000 arbeidsledige innvandrere (ca. 58 % menn) i alderen 16-65 år. Innvandrere fra Asia utgjorde den største gruppen (45 %), etterfulgt av innvandrere fra Afrika (23 %), Øst-Europa, Latin-Amerika og Oseania.

Tiltakene

Flere av de inkluderte studiene hadde undersøkt effekten av flere ulike arbeidsmarkedstiltak (Tabell 2). Studien omhandlet tre typer place-then-train-baserte tiltak, henholdsvis *lønnstilskudd* (20, 22, 24-27), *praksisplass/direkte utplassering* på arbeidsplass (20, 22, 24-27), og *spesielt tilrettelagte arbeidsprogrammer* for utsatte grupper (19-21). I alt 22 192 innvandrere deltok i disse tiltakene.

Lønnstilskudd

Fire studier (20, 22, 24-27) hadde undersøkt effekt av lønnstilskudd (Tabell 2). Dette tiltaket var hovedsakelig gjennomført i privat sektor. Antall deltakere var til sammen 2 972. Tiltaket, basert på beskrivelse fra de to norske studiene (24-27), skal bidra til ansettelse i ordinært arbeid, og motivere arbeidsgivere til å ta inn arbeidsledige til ordinært arbeid på vanlige lønns- og arbeidsvilkår. Målgruppen er de som tilhører «utsatt gruppe» med hensyn til muligheter på arbeidsmarkedet. Deltakerne forutsettes imidlertid å være klare til å begynne i arbeid. Arbeidsgiverne kan få dekket deler av lønnsutgiftene i inntil ett år. En forutsetning er at deltakeren får tilbud om fast jobb etter tiltaksslutt. Ansettelsesforholdet skal som regel vare lenger enn tiltaksperioden.

Praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass

Fire studier (20, 22, 24-27) hadde undersøkt effekt av praksisplass (Tabell 2). Dette tiltaket var hovedsakelig gjennomført i offentlig sektor. Antall deltakere var til sammen 10 946. Tiltaket, basert på beskrivelse fra de to norske studiene (24-27), har til hensikt å bedre den arbeidslediges muligheter til å komme i arbeid eller begynne på opplæring ved å få kunnskap og praksis fra arbeidslivet. Arbeidsgiver har ikke lønnskostnader eller arbeidsgiveransvar. Deltakeren regnes som ekstraordinær arbeidskraft og skal ikke fortrenge andre arbeidstakere. Bedriften utpeker en fadder som har ansvar for oppfølging av deltakeren. Varighet av praksisplass er inntil seks måneder, men kan forlenges med inntil fire måneder.

Spesielt tilrettelagte arbeidsprogrammer for innvandrere

Tre av studiene (19-21) hadde undersøkt effekt av spesielt tilrettelagt arbeidsprogram for innvandrere (Tabell 2). Tiltakene var i hovedsak gjennomført i privat sektor. To av disse studiene var gjennomført i Sverige (se nedenfor) og ett i Danmark (ingen beskrivelse av dette tiltaket foreligger).

I «Sesam-prosjektet» (21) med 273 deltakere, ble arbeidsledige immigranter henvist til programmet fra offentlige arbeidskontor i Stockholmsregionen. Deltakerne som ble rekruttert til prosjektet var jobbsøkere med utilstrekkelig språkforståelse som det derfor var vanskelig å finne egnet arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak til. Deltakerne gikk på skole i tre uker, etterfulgt av tre ukers utplassering på arbeidsplass, deretter tre uker på skole, osv. Dette fortsatte inntil deltakerne hadde fått

jobb, gått over i andre arbeidsmarkedsprogrammer, utdanning, eller hadde gått tilbake til arbeidsledighet. Arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner arbeidet sammen for å finne «trainee-jobber» hvor deltakerne kunne få praktisk erfaring på en arbeidsplass og få praktisert språk i en dagligdagstilværelse. Arbeidsgiverne betalte ikke deltakerne i perioden på arbeidsplassen. Deltakerne opprettholdt sin ledighets-trygd.

«Special INtroduction program» (SIN; «Arbetsplassintroduktion för vissa invandrare») (19), hadde 7 292 deltakere. Tiltaket baserer seg på «supported employment», og retter seg mot innvandrere og flyktninger som anses som egnet for å begynne i jobb umiddelbart. Programmet ble gjennomført i svenske kommuner og administrert av lokale arbeidskontor. Deltakerne ble fulgt til ansettelse i arbeidslivet: Etter at deltakeren var vurdert som egnet for deltakelse i SIN, blir deltakeren tildelt en SIN-kontaktperson (case-worker) på arbeidskontoret. Prosessen foregikk i seks steg: a) analyse og kartlegging av jobbsøkeren, b) kontaktpersonen ser etter passende arbeid, c) arbeidsanalyse med vurdering av om arbeidet var egnet for søkeren, d) introduksjon til arbeidsplassen, e) oppfølging, og til slutt f) ansettelse.

Sammenlikningene

De ulike place-then-train-baserte arbeidsmarkedtiltakene i de inkluderte studiene var sammenliknet med effekten av å ikke delta i tiltak (Tabell 2), med unntak av én studie, (19) hvor effekten av tiltaket var sammenliknet med train-then-place-tiltak.

Effektmålene

Effekten av tiltakene på ansettelse i ordinært arbeidsliv i hel eller delvis stilling var målt ved å beregne sannsynligheten for å komme i arbeid. Studiene hadde imidlertid benyttet ulike statistiske metoder i sannsynlighetsberegningene. Derfor er effekten av tiltakene målt enten *i løpet av oppfølgingstiden* etter tiltak, eller *ved et gitt tidspunkt* etter tiltaket. Oppfølgingstiden varierte fra ett til seks år. Sannsynligheten for å komme i arbeid var i tillegg beregnet for perioden tiltaket foregikk. Ingen av de inkluderte studiene hadde målt levekår, livskvalitet eller helseplager.

Metodisk kvalitet

Den metodiske kvaliteten (intern kvalitet) samlet sett for hver av de seks enkeltstudiene har vi vurdert til å være høy, til kohortstudier å være (Tabell 3).

Det vil imidlertid alltid være fare for seleksjonsskjevheter i ikke-randomiserte studier, men siden alle data var hentet ut fra administrative registre, har vi i vurderingen av intern kvalitet likevel ikke trukket ned for studiedesign (retrospektive kontrollerte kohortstudier). Dette fordi alle studiene i sine analyser hadde tatt høyde for ikke-randomisert fordeling med hensyn til kovariater som alder, kjønn, barn, si-

vilstatus, opprinnelsesland, årstall for oppholdstillatelse, årsak til opphold, helsestatus, o.l. Det er resultater fra disse analysene vi i det videre har oppsummert. Videre, siden data var hentet fra administrative registre, har vi heller ikke trukket ned for eventuelt manglende frafallsanalyse, eller manglende blinding av utfallsmålere. Da primærutfallet i dette prosjektet er ansettelse i arbeidslivet, vil en mangel på blinding av deltakere og/eller personell ikke nødvendigvis medføre en høy risiko for systematiske feil.

Tabell 3. Kvalitetsvurdering (intern validitet) av de inkluderte enkeltstudiene om effekt av place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

Studie	Samlet kvalitetsvurdering*	Var gruppene sammenliknbare i forhold til viktige bakgrunnsfaktorer?	Var de eksponerte individene representative for en definert befolkningsgruppe/ populasjon?	Ble kontroll-gruppen(e) valgt fra den samme befolkningsgruppen/ populasjonen som tiltaksgruppen(e)?	Var studien prospektiv?	Ble eksposisjon og utfall målt likt og pålitelig i gruppene?	Ble mange nok personer i kohorten fulgt opp?	Er det utført en frafallsanalyse som redegjør for om de som har falt fra skiller seg fra dem som er fulgt opp?	Var oppfølgingstiden lang nok til å påvise positive og/eller negative utfall?	Er det tatt hensyn til kjente, mulige forvekslingsfaktorer (konfoundere) i studiens design/og eller analyse?	Er den som vurderte resultatene (endepunktene) blindet for hvem som var eksponert og hvem som ikke var eksponert?
Clausen 2009 (20)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
Delander 2005 (21)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
Heinesen 2013 (22)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
Kvinge 2006 (24, 25)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
Schöne 1996 (26, 27)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
Åslund 2011 (19)	Høy	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei

* Kvaliteten er kategorisert som: Høy; Middels; Mangelfull/lav. Siden alle studiene er kohortstudier basert på administrative registerdata, har vi ikke trukket ned i kvalitet for at studiene er retrospektive, ikke har frafallsanalyse, eller mangler blinding av utfallsmålere.

Effekt av place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak

Nedenfor beskriver vi effekten av de tre ulike place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltakene, henholdsvis lønnstilskudd, praksisplass og spesielt tilrettelagte programmer, på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

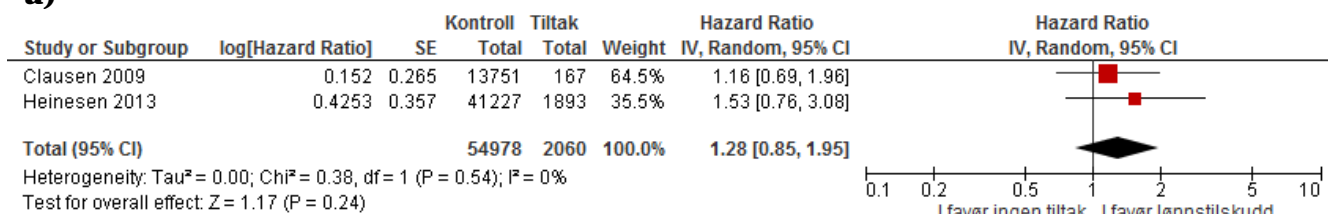
Lønnstilskudd

Samlet effektestimater fra to studier (20, 22) viste at sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av perioden deltakerne var på lønnstilskudd, ikke var statistisk signifi-

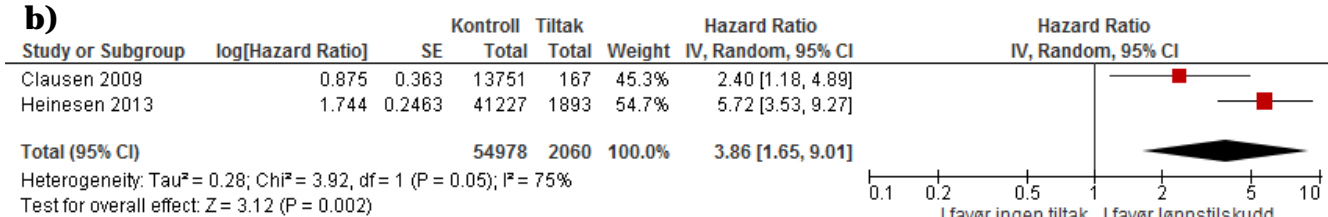
kant forskjellig fra om man ikke deltok på tiltak (hasard ratio: 1,28, 95 % KI 0,85 – 1,95, $p = 0,24$; Figur 2a). Derimot viste disse studiene at det var nesten fire ganger mer sannsynlig for en deltaker å komme i jobb i løpet av oppfølgingsperioden (4-5 år) for de som deltok på tiltaket i forhold til om man ikke deltok på tiltaket (hasard ratio: 3,86, 95 % KI 1,65 – 9,01, $p = 0,002$; Figur 2b). Det var stor grad av heterogenitet mellom studiene til Heinesen 2013 (22) og Clausen 2009 (20). Begge disse studiene omfattet innvandrere til Danmark. Mens Heinesen og medarbeidere hadde inkludert nylig ankomne innvandrere, hadde innvandrerne i Clausens studie mange års botid i vertslandet, noe som muligens kan forklare heterogeniteten.

Samlet effektestimater fra de to norske studiene (24-27) viste at oddsen for at en deltaker på lønnstilskudd var i jobb 2 år etter tiltaksslutt var nesten tre ganger større enn om deltakeren ikke deltok på tiltaket (odds ratio: 2,92, 95 % KI 1,58 – 5,40, $p = 0,0006$; Figur 2c).

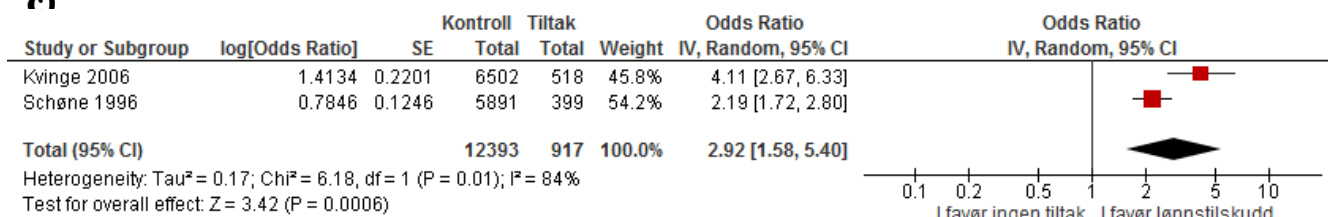
a)

b)

c)

Figur 2. Effekt av lønnstilskudd. Meta-analyse og forest-plott med punktestimater og 95 % konfidensintervall for lønnstilskudd sammenliknet med ingen tiltak på sannsynlighet for å komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere, a) i løpet av perioden man er på tiltak, b) i løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak, og c) ved oppfølgingstidspunkt etter gjennomført tiltak.

Kvaliteten på den samlede dokumentasjonen

Vi har vurdert det vitenskapelige dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av lønnstilskudd sammenliknet med ingen tiltak for alle utfallsmålene til å være av lav kvalitet

(Tabell 4 og Vedlegg 4). Hovedgrunnen til dette er at dokumentasjonsgrunnlaget er basert på observasjonsstudier. Dette betyr at vi har begrenset tillit til effektestimater; den sanne effekten av lønnstilskudd kan være vesentlig ulik effektestimateret vi her rapporterer.

Tabell 4. Oppsummeringstabell («Summary of Findings table») av dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av lønnstilskudd sammenliknet med ingen tiltak på sannsynlighet for komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere, hhv i løpet av perioden tiltaket pågår, i løpet av oppfølgingsperioden etter tiltaket, og ved gitt oppfølgingstidspunkt.

Bibliografi:	Clausen 2009, Heinesen 2013, Kvinge 2006, Schöne 1996				
Populasjon:	Arbeidsledige ikke-vestlige innvandrere				
Setting:	Registerstudie, Danmark og Norge				
Intervensjon:	Arbeidsmarkedstiltak: Lønnstilskudd (place-then-train)				
Sammenlikning:	Ingen tiltak				
Utfall	Antatt absolutt effekt		Relativ effekt (95% KI)	Antall deltagere (studier)	Kvaliteten på dokumentasjonen (GRADE)*
	Risiko ved ingen tiltak	Forskjell i risiko ved bruk av lønnstilskudd			
I løpet av tiltaksperioden – Lønnstilskudd vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingsperiode: range 0,1-1 år	**		HR 1,28 (0,85 til 1,95)	15811 (2 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ LAV <u>34</u>
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak – Lønnstilskudd vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingsperiode: 4-5 år	**		HR 3,86 (1,65 til 9,01)	54978 (2 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ LAV <u>134</u>
Ved oppfølgingstidspunkt – Lønnstilskudd vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingstidspunkt: 2 år	320 i arbeid per 1000	579 flere i arbeid per 1000 (fra 426 flere til 718 flere)	OR 2,92 (1,58 til 5,40)	12393 (2 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ LAV <u>234</u>

KI: Konfidensintervall; HR: Hasard ratio; OR: Odds ratio

* GRADE-kategorier av kvaliteten på dokumentasjonen og vurdering av betydningen av påliteligheten til effektestimaterne

Høy kvalitet: Vi har stor tillit til at effektestimateret ligger nær den sanne effekten.

Middels kvalitet: Vi har moderat tillit til effektestimateret: effektestimateret ligger sannsynlig nær den sanne effekten.

Lav kvalitet: Vi har begrenset tillit til effektestimateret: den sanne effekten kan være vesentlig ulik effektestimateret.

Veldig lav kvalitet: Vi har svært liten tillit til effektestimateret: det er sannsynlig at den sanne effekten er betydelig forskjellig fra effektestimateret

** Uegnet for omregning til absolutt effekt.

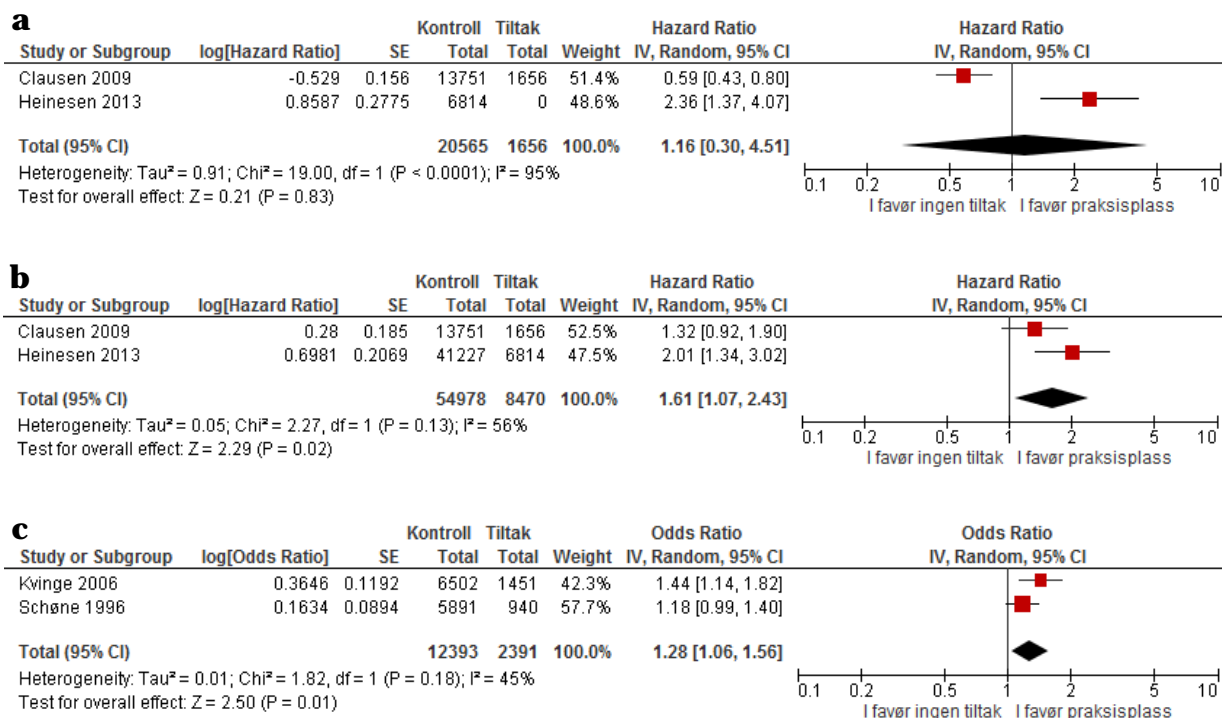
1. Stor grad av heterogenitet ($I^2 = 75\%$, $p = 0,05$), men ikke nedgradert for dette da heterogeniteten sannsynligvis kan forklares i ulikheter i populasjon (nylig ankomne innvandrere vs innvandrere med mange års botid)
2. Stor grad av heterogenitet ($I^2 = 84\%$, $p = 0,01$), kan muligens forklares i forskjeller i publiseringsår (1996 vs 2006).
3. Det bemerkes at lønnstilskudd forutsetter at deltakeren får tilbud om fast jobb etter tiltaksslutt. Det er derfor forventet at tiltaket har effekt. Vi har imidlertid ikke nedgradert grunnet dette.
4. Risikoen for systematiske skjevheter i de inkluderte studiene har vi vurdert til å være lav, men siden alle studiene er observasjonsstudier er disse allerede nedgradert på grunn av manglende randomisering (lav kvalitet er utgangspunktet for observasjonsstudier i GRADE).

Praksisplass/direkte utplassering

Samlet effektestimater fra to studier (20, 22) viste at sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av perioden deltakerne var på tiltaket ikke var statistisk signifikant forskjellig fra ingen tiltak (hasard ratio: 1,16, 95 % KI 0,30 – 4,51, $p = 0,83$; Figur 3a). Det var derimot noe større sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppføl-

gingsperioden (4-5 år) etter tiltaket (hasard ratio: 1,61, 95 % KI 1,07 – 2,43, $p = 0,02$; Figur 3b).

Samlet effektestimert fra de to norske studiene (24-27) viste at det var en statistisk signifikant større sannsynlighet for å være i jobb to år etter gjennomført tiltak (odds ratio: 1,28, 95 % KI 1,06 – 1,56, $p = 0,01$; Figur 3c) for praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass sammenliknet med ingen tiltak.

Figur 3. Effekt av praksisplass/direkte utplassering. Meta-analyse og forest-plott med punkttestimater og 95 % konfidensintervall for praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass sammenliknet med ingen tiltak på sannsynlighet for å komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere, a) i løpet av perioden man er på tiltak, b) i løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak, og c) ved oppfølgingstidspunkt etter gjennomført tiltak.

Kvaliteten på dokumentasjonen

Vi har vurdert det vitenskapelige dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av praksisplass/direkte utplassering sammenliknet med ingen tiltak for alle utfallsmålene til å være av lav/veldig lav kvalitet (Tabell 5 og Vedlegg 4). Hovedgrunnen til dette er at dokumentasjonsgrunnlaget er basert på observasjonsstudier. Dette betyr at vi har begrenset tillit til effektestimert; den sanne effekten av praksisplass kan være vesentlig/betydelig ulik effektestimert vi her rapporterer.

Tabell 5. Oppsummeringstabell («Summary of Findings table») av dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass sammenliknet med ingen tiltak på sannsynlighet for komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere, hhv i løpet av perioden tiltaket pågår, i løpet av oppfølgingsperioden etter tiltaket, og ved gitt oppfølgingstidspunkt.

Bibliografi:	Clausen 2009, Heinesen 2013, Kvinge 2006, Schöne 1996			
Populasjon:	Arbeidsledige ikke-vestlige innvandrere			
Setting:	Registerstudie, Danmark og Norge			
Intervensjon:	Arbeidsmarkedstiltak: Praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass (place-then-train)			
Sammenlikning:	Ingen tiltak			

Utfall	Antatt absolutt effekt		Relativ effekt (95% KI)	Antall deltagere (studier)	Kvaliteten på dokumentasjonen (GRADE)*
	Risiko ved ingen tiltak	Forskjell i risiko ved bruk av praksisplass			
I løpet av tiltaksperioden – Praksisplass vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingsperiode: range 0,1-1 år	**		HR 1,16 (0,30 til 4,51)	22221 (2 observasjonsstudier)	⊕○○○ SVÆRT LAV 1234
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak – Praksisplass vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingsperiode: 4-5 år	**		HR 1,61 (1,07 til 2,43)	63448 (2 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ LAV 14
Ved oppfølgingstidspunkt – Praksisplass vs ingen tiltak Målemetode: Administrative registerdata Oppfølgingstidspunkt: 2 år	320 i arbeid per 1000	376 flere i arbeid per 1000 (fra 333 flere til 423 flere)	OR 1,28 (1,06 til 1,56)	12393 (2 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ LAV 14

KI: Konfidensintervall; HR: Hasard ratio; OR: Odds ratio

* GRADE-kategorier av kvaliteten på dokumentasjonen og vurdering av betydningen av påliteligheten til effektestimaterne

Høy kvalitet: Vi har stor tillit til at effektestimater ligger nær den sanne effekten.

Middels kvalitet: Vi har moderat tillit til effektestimater: effektestimater ligger sannsynlig nær den sanne effekten.

Lav kvalitet: Vi har begrenset tillit til effektestimater: den sanne effekten kan være vesentlig ulik effektestimater.

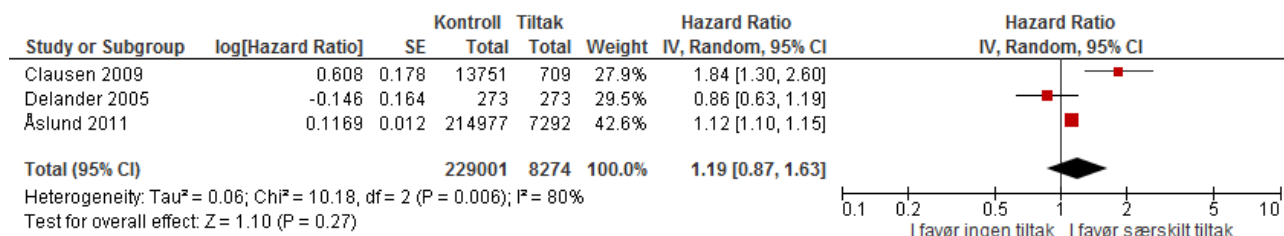
Veldig lav kvalitet: Vi har svært liten tillit til effektestimater: det er sannsynlig at den sanne effekten er betydelig forskjellig fra effektestimater

** Uegnet for omregning til absolutt effekt.

1. Risikoen for systematiske skjevheter i de inkluderte studiene har vi vurdert til å være lav, men siden alle studiene er observasjonsstudier er disse allerede nedgradert på grunn av manglende randomisering.
2. Stor grad av heterogenitet ($I^2 = 95\%$, $p > 0,001$), men ikke nedgradert for dette da heterogeniteten sannsynligvis kan forklares i ulikheter i populasjon (nylig ankomne innvandrere vs innvandrere med mange års botid)
3. Brede konfidensintervall (0,30 – 4,51).
4. Risikoen for systematiske skjevheter i de inkluderte studiene har vi vurdert til å være lav, men siden alle studiene er observasjonsstudier er disse allerede nedgradert på grunn av manglende randomisering (lav kvalitet er utgangspunktet for observasjonsstudier i GRADE).

Spesielt tilrettelagte arbeidsprogram for innvandrere

Samlet effektestimater fra tre studier (19-21) viste at innvandrernes sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført særskilt tilrettelagte arbeidsprogram, ikke var statistisk signifikant forskjellig fra innvandrerne som ikke var på tiltak, eller var på train-then-place-tiltak (hasard ratio: 1,19, 95 % KI 0,87 – 1,63, $p = 0,27$; Figur 4).

Figur 4. Effekt av spesielt tilrettelagt arbeidsprogram. Meta-analyse og forest-plott med punktestimater og 95 % konfidensintervall på sannsynlighet for å komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere i løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak for særskilt tilrettelagt arbeidsprogram for innvandrere sammenliknet med ingen tiltak, eller train-then-place-baserte tiltak.

Kvaliteten på dokumentasjonen

Vi har vurdert det vitenskapelige dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av særskilt tilrettelagte arbeidsprogram for innvandrere sammenliknet med ingen tiltak eller place-then-train-tiltak for utfallsmålet sannsynlighet for å komme i arbeid til å være av veldig lav kvalitet (Tabell 6 og Vedlegg 4). Hovedgrunnen til dette er at dokumentasjonsgrunnlaget er basert på observasjonsstudier, og at det er stor heterogenitet mellom studiene. Dette betyr at vi har svært liten tillit til effektestimater; den sanne effekten av særskilte tiltak kan være betydelig ulik effektestimater vi her rapporterer.

Tabell 6. Oppsummeringstabell («Summary of Findings table») av dokumentasjonsgrunnlaget om effekt av **spesielt tilrettelagte arbeidsprogram** sammenliknet med ingen tiltak eller train-then-place-tiltak på sannsynlighet for komme i arbeid for ikke-vestlige innvandrere, i løpet av oppfølgingsperioden etter tiltaket.

Bibliografi:	Clausen 2009, Delander 2005, Åslund 2011
Populasjon:	Arbeidsledige ikke-vestlige innvandrere
Setting:	Registerstudie
Intervensjon:	Arbeidsmarkedstiltak: Spesielt tilrettelagte arbeidsprogram for innvandrere (place-then-train)
Sammenlikning:	Ingen tiltak eller train-then-place-tiltak

Utfall	Antatt absolutt effekt (95 % KI)		Relativ effekt (95% KI)	Antall deltagere (studier)	Kvaliteten på dokumentasjonen (GRADE)*
	Risiko ved ingen tiltak	Forskjell i risiko ved bruk av særskilte tilrettelagte arbeidsprogram			
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak Særskilte arbeidsprogram for innvandrere vs ingen tiltak/train-then-place Målemetode: Administrative registerdata	**		HR 1,26 (0,60 til 2,63)	237 275 (3 observasjonsstudier)	⊕○○○ VELDIG LAV 1

KI: Konfidensintervall; HR: Hasard ratio; OR: Odds ratio

* GRADE-kategorier av kvaliteten på dokumentasjonen og vurdering av betydningen av påliteligheten til effektestimaterne

Høy kvalitet: Vi har stor tillit til at effektestimater ligger nær den sanne effekten.

Middels kvalitet: Vi har moderat tillit til effektestimater: effektestimater ligger sannsynlig nær den sanne effekten.

Lav kvalitet: Vi har begrenset tillit til effektestimater: den sanne effekten kan være vesentlig ulik effektestimater.

Veldig lav kvalitet: Vi har svært liten tillit til effektestimater: det er sannsynlig at den sanne effekten er betydelig forskjellig fra effektestimater

** Uegnet for omregning til absolutt effekt.

1. Stor grad av heterogenitet mellom studiene (I² = 80 %, p = 0,006).

Diskusjon

Hensikten med denne systematiske oversikten var å oppsummere effekten av place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak på deltakelse i arbeidslivet for innvandrere.

Slike tiltak har til hensikt å rette fokuset mot hva som kan gjøres med arbeidsgiverne og arbeidslivet for å øke inkluderingen, og bygger på rask utplassering i det ordinære arbeidslivet med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen. Etter et omfattende systematisk litteratursøk inkluderte vi til slutt seks nordiske retrospektive kontrollerte kohortstudier som var baserte på administrative registerdata.

Effekt av tiltakene

De oppsummerte resultatene indikerer at både lønnstilskudd til arbeidsgiver og praksisplass/direkte utplassering på arbeidsplass ser ut til å ha en positiv effekt når det gjelder å sysselsette innvandrere. De sammenstilte effektestimaterne for lønnstilskudd viste at det var en betydelig større sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av en oppfølgingsperiode på opptil 5 år, og for å være i arbeid 2 år etter tiltaksslutt, i forhold til om man ikke var på tiltak. Imidlertid er reglene for lønnstilskudd noe annerledes enn for andre tiltak. Arbeidsgiverne får dekket deler av lønnsutgiftene, men det er da en forutsetning at deltakeren skal få tilbud om fast jobb etter tiltaksslutt. Det er derfor grunn til å forvente at dette tiltaket viser god effekt på sysselsetting. I en nylig utgitt oversiktsstudie fra Butschek & Thomas (29), som har undersøkt effekt av ulike typer arbeidsmarkedstiltak (både train-then-place og place-then-train) på sysselsetting, konkluderes det med at det ikke er klare indikasjoner på hvilke program som virker for innvandrere, men at lønnstilskudd i privat sektor ser ut til å være et lovende tiltak. Lønnstilskudd var for øvrig det av de tiltakene vi har oppsummert som færrest personer hadde deltatt på (totalt om lag 2 900 personer).

Også for praksisplass viste de sammenstilte resultatene at det var større sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden blant de som deltok på tiltaket, sammenliknet med innvandrere som ikke var på tiltak. Lønnstilskudd og praksisplass skiller seg noe, idet lønnstilskudd hovedsakelig gjelder privat sektor, mens praksisplass hovedsakelig er gjennomført i offentlig sektor, hvor arbeidsgiver ikke

har lønnskostnader eller arbeidsgiveransvar, og hvor deltakeren regnes som ekstraordinær arbeidskraft som ikke skal fortrenge andre arbeidstakere.

En viktig forutsetning for at lønnstilskudd og praksisplass skal kunne regnes som place-then-train er at tiltakene må være kombinert med tett oppfølging i praksis (30). Ofte kan slik oppfølging være fraværende (30). Bruken av både lønnstilskudd og praksisplass kan også variere, eksempelvis gjennom ulike finansieringsformer og organisering (30). I de inkluderte studiene fremkommer det imidlertid ikke i hvilken grad, eller om, det har vært oppfølging av tiltaksdeltakerne på arbeidsplassen, eller hvordan disse tiltakene er organisert. Det er derfor knyttet usikkerhet til om de oppsummerte tiltakene lønnstilskudd og praksisplass er reelle place-then-train tiltak.

For de spesielt tilrettelagte arbeidsprogrammene som vi har oppsummert ser det ut til at det har vært tett oppfølging av tiltaksdeltakerne, og således synes dette å være reelle place-then-train tiltak. De oppsummerte resultatene indikerte imidlertid at disse tiltakene ikke hadde signifikant bedre sysselsettingseffekt enn å ikke delta på tiltak, eller å delta på tradisjonelle train-then-place tiltak. Det var imidlertid stor grad av heterogenitet mellom studiene som hadde undersøkt slike tiltak (19-21), og det kan derfor ikke utelukkes at også særskilt tilrettelagte programmer kan ha effekt på sysselsetting av innvandrere.

Det vitenskapelige grunnlaget

Alle de inkluderte studiene var nordiske, hvorav to var norske. Studiene omfattet i alt over 183 000 arbeidsledige innvandrere, som hovedsakelig hadde innvandret fra Asia, Afrika, Øst-Europa og Latin-Amerika. Det er også fra disse regionene størstparten av innvandrerne i Norge kommer fra (5). Overføringsverdien av resultatene fra denne oversikten til norske arbeidsmarkedsforhold skulle således være stor. Imidlertid kan definisjonen på en innvandrer variere fra land til land, også innenfor Norden (31). Både i Norge og Danmark defineres en innvandrer som en person som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og som på et tidspunkt har innvandret til det respektive land (31). I Sverige defineres en innvandrer som en person som er bosatt i landet, men født i et annet land, og kan dermed også omfatte personer med foreldre som er født i Sverige (31), såkalt andregenerasjonsinnvandrere. Det er kun i de to norske studiene vi har inkludert i denne systematiske oversikten som har spesifisert hva slags innvandrere som er inkludert. Mens Kvinge (24, 25) har inkludert kun førstegenerasjonsinnvandrere, har Schøne inkludert både første- og andregenerasjonsinnvandrere (26, 27).

Som det fremkommer av vår vurdering av kvaliteten på dokumentasjonen, er de oppsummerte resultatene beheftet med relativt stor grad av usikkerhet. Selv om studiene omfatter mange deltakere, og har benyttet pålitelige data fra offentlige admi-

nistrative registre, er det først og fremst studiedesignet som fører til at vi har redusert tillitt til effektestimatene. Vi identifiserte ingen randomiserte kontrollerte studier som tilfredsstilte våre inklusjonskriterier. Alle de inkluderte studiene var observasjonsstudier, hvor forfatterne av studiene har hentet data retrospektivt fra offentlige registre.

Risikoen for systematiske feil i ikke-randomiserte kontrollerte eksperimentelle studier kan anslås på en lignende måte som for randomiserte studier, men man må være mer oppmerksom på muligheten for seleksjonsskjevhet. Personer som deltar på tiltakene kan være selektert enten ved selvseleksjon, eller ved at personell i arbeidsmarkedsetatene plukker ut bestemte personer. For lønnstilskudd ser det ut til at det kan være en seleksjon av personer som i utgangspunktet er vurdert til å ha størst sannsynlighet for å få jobb, og effekten av tiltaket blir da overvurdert (25). I det særskilte arbeidsprogrammet til Delander og medarbeidere (21), ble deltakerne fordelt til tiltaksgruppe på basis av vurdering av vanskeligheter med å få jobb. Det antas derfor at det var en negativ seleksjon til tiltaket, i den forstand at det var antatt at disse deltakerne skulle forbli arbeidsledige lenger enn forventet for innvandrere. I flere av studiene er det imidlertid i analysene tatt høyde for seleksjonsskjevhet og ikke-randomisert fordeling til ulike arbeidsmarkedstiltak, med hensyn til kovariater (som for eksempel alder, kjønn, sivilstatus, opprinnelsesland, årstall for oppholdstiltalelse, årsak til opphold, helsestatus, osv.). I tillegg er det i flere av studiene benyttet matching for å kontrollere for seleksjon til tiltak/ikke tiltak, for å få mest mulig like individer i gruppene. Kontroll for enkelte bakgrunnsvariabler fjerner nødvendigvis ikke umålbare forskjeller, som helse, motivasjon, nettverk, nærhet til arbeidslivet, o.l., mellom tiltaksgruppe og ikke-tiltaksgruppe.

En annen svakhet med det retrospektive studiedesignet som er benyttet i de inkluderte studiene, er at man ikke har hatt kontroll på hvordan tiltakene er gjennomført. Vi vet derfor lite om hvordan de ulike tiltakene er gjennomført i praksis, og om deltakerne faktisk har gjennomført tiltakene. Dette var relativt dårlig beskrevet i de inkluderte studiene. I tillegg benyttes ulike definisjoner og metoder for place-then-train i ulike land (32). Det kan derfor være betydelig variasjon på tvers av studiene i og med at de kontekstuelle rammene er ulike.

Av de 114 publikasjonene vi leste i fulltekst, inkluderte vi til slutt kun åtte publikasjoner (seks studier). Mange av studiene ble ekskludert på bakgrunn av populasjon (Vedlegg 3). Innvandrerpopulasjonen inngikk imidlertid i mange av disse studiene, men ble ekskludert fordi studiene hadde blandede populasjoner hvor andelen innvandrere var mindre enn 50 % (ref. våre inklusjonskriterier), eller at det ikke fremkom eksplisitte resultater for innvandrere.

Styrker og svakheter

Styrkene i denne systematiske oversikten er at det ligger systematiske litteratursøk til grunn for å besvare problemstillingen. Vi har søkt bredt i flere databaser. Videre ble inklusjon av publikasjoner og risiko for systematiske skjevheter i studiene gjennomført av flere personer uavhengig av hverandre. Det kan likevel være at vi ikke har fanget opp alle relevante studier, til tross for vårt omfattende litteratursøk. Vi har heller ikke analysert om effekten av tiltakene kan variere mellom innvandrere fra ulike landgrupper.

Konklusjon

På bakgrunn av oppsummert forskning fra seks retrospektive kontrollerte kohortstudier som har benyttet offentlige administrative dataregistre i analyse av effekten av place-then-train-baserte arbeidsmarkedstiltak, konkluderer vi med at:

- Lønnstilskudd kan muligens øke sannsynlighet for å komme i arbeid etter gjennomført tiltak, sammenliknet med ingen tiltak, for arbeidsledige innvandrere. Dokumentasjonen er av lav kvalitet.
- Praksisplass kan muligens øke sannsynlighet for å komme i arbeid etter gjennomført tiltak, sammenliknet med ingen tiltak, for arbeidsledige innvandrere. Dokumentasjonen er av lav til svært lav kvalitet.
- Særskilte tilrettelagte arbeidsprogram for utsatte grupper ser ikke ut til å øke sannsynligheten for å komme i arbeid for innvandrere sammenliknet med ikke å være på tiltak. Dokumentasjonen er av svært lav kvalitet.

Den oppsummerte dokumentasjonen er basert på observasjonsstudier, og kvaliteten på effektestimaterne er vurdert til å være lav eller svært lav. Vi har derfor begrenset tillit til effektestimaterne. Dette betyr imidlertid ikke at slike tiltak ikke virker, men derimot at forskningsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig for å konkludere sikkert om effekten.

Behov for videre forskning

Det er sannsynlig at ny forskning vil kunne påvirke vår tillit til resultatene i betydelig grad. Resultatene fra denne systematiske oversikten synliggjør at det er behov for randomiserte kontrollerte studier som undersøker effekt av place-then-train-baserte tiltak for innvandrere.

Referanser

1. Kunnskapssenteret. Slik oppsummerer vi forskning. Håndbok for Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Mars 2013. 3.1. reviderte utg.2013.
2. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Fakta om innvandrere og deres norskfødte barn. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet,. [Lest mars 2014]. Tilgjengelig fra: <http://www.imdi.no/nn-NO/Fakta-og-statistikk/Fakta-og-statistikk/Innvandrere-og-deres-norskfodte-barn/?id=>.
3. Statistisk sentralbyrå. Innvandrere etter innvandringsgrunn, 1. januar 2013. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innvgrunn/>.
4. OECD. OECD Factbook 2013: Economic, Environmental and Social Statistics Tilgjengelig fra: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2013-en/01/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2013-6-en>.
5. Brunborg H. Hvor mange innvandrere er det - og blir det - i Norge? Samfunnspeilet 2013;3:2-9.
6. Statistisk sentralbyrå. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2015. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2015-03-04#content>.
7. Statistisk sentralbyrå. Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert, 4. kvartal 2014. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innvarbl/>.
8. Larsson G, Broman A. Arbetsmarknadssituationen för hela befolkningen 15–74 år, AKU Fjärde kvartalet 2014. Statistiska centralbyrån: Statistiska centralbyrån; 2015
9. Statistik Danmark. Arbejdsløsheden januar 2015. Arbejde, løn og indkomst. Danmarks Statistik: Danmarks Statistik. (Nyt fra Danmarks Statistik).
10. OECD. Migration and unemployment, *in OECD Factbook 2013: Economic , Enviromental and Social Statistics* OECD Publishing: 2013
11. Statistisk sentralbyrå. Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert, 4. kvartal 2013. Statistisk Sentralbyrå. [Lest 25. mars 2014]. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innvarbl/>.
12. Arbeids-og sosialdepartementet. Arbeidsmarkedspolitik. Arbeids-og sosialdepartementet,. [Lest Mars 2014]. Tilgjengelig fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/asd/tema/arbeidsmarkedspolitikk.html?id=935>.

13. Frøyland K, Neumann CB. Ungdom i Ny sjanse. Kvalifisering av ungdom med innvandrerbakgrunn til skole og arbeid - metoder og erfaringer fra åtte prosjekter. Arbeidsforskningsinstituttet; 2012. (AFI-rapport).
14. European Union of Supported Employment. Verktøykasse. 2010
15. Spjelkavik Ø. Supported Employment in Norway and in the other Nordic countries. Journal of Vocational Rehabilitation 2012;37:163-172.
16. Spjelkavik Ø, Hagen B, Härkäääpää. Supported Employment i Norden. AFI: Arbeidsforskningsinstituttet; 2011
17. Qvortrup J, Spjelkavik Ø. Hva er god *Arbeid med bistand*? Forhold som kan være av betydning for om deltakerne kommer i arbeid. Arbeidsforskningsinstituttet; 2013
18. Nekby L. Active Labor market programs for the integration of youths and immigrants into the labor market. The Nordic experience. United Nations Publications; 2008. (macroeconomia del desarrollo).
19. Aaslund O, Johansson P. Virtues of SIN: Can Intensified Public Efforts Help Disadvantaged Immigrants? Evaluation Review 2011;35(4):399-427.
20. Clausen J, Heinesen E, Hummelgaard H, Husted L, Rosholm M. The Effect of Integration Policies on the Time until Regular Employment of Newly Arrived Immigrants: Evidence from Denmark. Labour Economics 2009;16(4):409-417.
21. Delander L, Hammarstedt M, Maansson J, Nyberg E. Integration of Immigrants. The Role of Language Proficiency and Experience. Evaluation Review 2005;29(1):24-41.
22. Heinesen E, Husted L, Rosholm M. The effects of active labour market policies for immigrants receiving social assistance in Denmark. IZA Journal of Migration 2013;2(15):1-22.
23. Higgins J, Green S, (editors). Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions. The Cochrane Collaboration, 2011; 2011.
24. Kvinge T. Virker tiltakene godt nok? : integrasjon av ikke-vestlige innvandrere på arbeidsmarkedet. Rehabiliteringsmagasinet Bris 2006(Nr 1):57-[61] : ill.
25. Kvinge T, Djuve AB. Bruk av arbeidsmarkedstiltak for ikke-vestlige innvandrere. Hvem deltar, og hvordan er sysselsettingseffektene? Fafo-rapport 517 Fafo; 2006
26. Schøne P. Innvandrere på arbeidsmarkedet - fra ledighet til jobb. Søkelys på arbeidsmarkedet 1996(Årg. 13, nr 2):S. 97-106.
27. Schøne P. Innvandrere på arbeidsmarkedet. Evaluering av arbeidsmarkedstiltak. Rapport 96:15. Oslo: Institutt for samfunnsforskning; 1996

28. Guyatt G, Oxman AD, Akl EA, Kunz R, Vist G, Brozek J, et al. GRADE guidelines: 1. Introduction-GRADE evidence profiles and summary of findings tables. *J Clin Epidemiol* 2011;64(4):383-394.
29. Butschek S, Walter T. What active labour market programmes work for immigrants in Europa? A Meta-analysis of the Evaluation Literature. Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH; Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH; 2013
30. Spjelkavik Ø. Supported Employment i Norden. Arbeidsforskningsinstituttet; 2011. (AFI-rapport 3/2011).
31. Pettersen S, Østby L. Immigrants in Norway, Sweden and Denmark. *Samfunnspeilet* 2013;5:76-83.
32. Union E. Supported Employment for people with disabilities in the EU and EFTA-EEA. Good practices and recommendations in support of a flexicurity approach. EU: 2012
33. Ahmad N, Svarer M. The Effect of Sanctions and Active Labour Market Programmes on the Exit Rate from Unemployment. Aarhus University, School of Economics and Management; Aarhus University, School of Economics and Management; 2010. (Working paper).
34. Ahmadi Bidhendi E. Employment facilitation programs for professional immigrants in the greater Toronto area: Surveying participants' opinions about the programs. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences* 2008;69(6-A):2153.
35. Akram QF. Innvandreres tilknytning til arbeidsmarkedet. *Norsk økonomisk tidsskrift* 1999(Årg. 113, h. 1):[23]-48, 86 : ill.
36. Alarcon A, Gibert F, Parella S, Ribas N. Training Policies for Migrant Women. The Case of Barcelona. *Papers: Revista de sociologia* 2000(60):365-379.
37. Aldashev A, Thomsen S, Walter T. Short-Term Training Programs for Immigrants: Do Effects Differ from Natives and Why? *ZEW Discussion Paper*; 2010. (Discussion Paper).
38. Amundson N, Klein H, Firbank O, Poehnell G. Job link: an employment counseling program for immigrants. *Journal of Employment Counseling* 1991;28(Dec 91):167-176.
39. Andersson Joonas P, Nekby L. Intensive coaching of new immigrants: an evaluation based on random program assignment. *Scandinavian Journal of Economics* 2012;114(2):575-600.
40. Andreassen J. Arbeid med bistand : få er i arbeid etter at bistanden opphører. *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2005(Årg. 22, nr 1):[29]-38 : ill.
41. Andren T, Gustafsson B. Income Effects from Labor Market Training Programs in Sweden during the 1980s and 1990s. *International Journal of Manpower* 2004;25(7-8):688-713.
42. Andrén T, Andrén D. Assessing the employment effects of vocational training using a one-factor model. *Applied Economics* 2006;38:2469-2486.

43. Arbeid med bistand : fokus på ressurser. Velferdsmagasinet sosial trygd 1996(nr 2):S. 33 : ill.
44. Arbeid med bistand i Buskerud : velge - få - halde på. VitaMin 1995(Årg. 8, nr 2):S. 9 : ill.
45. Arcand S, Helly D. Employability of Recent Immigrants and Social Networks: The Case of North Africans in Montreal and Sherbrooke. Canadian Journal of Sociology/Cahiers canadiens de sociologie 2009;34(2):373-402.
46. Areberg C. The effect of IPS on participants' engagement, quality of life, empowerment, and motivation : a randomized controlled trial. Scandinavian journal of occupational therapy [elektronisk ressurs] 2013(Vol. 20, no. 6):[420]-428 : ill.
47. Arnholtz J, Hansen NW. Labour market specific institutions and the working conditions of labour migrants: The case of Polish migrant labour in the Danish labour market. Economic and Industrial Democracy 2013;34(3):401-422.
48. Arntz M, Wilke RA. Unemployment Duration in Germany: Individual and Regional Determinants of Local Job Finding, Migration and Subsidized Employment. Regional Studies 2009;43(1):43-61.
49. Barrett A, McGuinness S, O'Brien M, O'Connell P. Immigrants and Employer-provided Training. Journal of Labor Research 2013;34(1):52-78.
50. Basta M, Iversen RR. Identity and Social Status: Immigrant Experiences in the Jobs Initiative. Society for the Study of Social Problems 2001.
51. Berg H. Innvandreres integrasjon på arbeidsmarkedet. Søkelys på arbeidsmarkedet 2000(Årg. 17, nr 2):177-187 : ill.
52. Bergemann A, Caliendo M, van den Berg GJ, Zimmermann KF. The Threat Effect of Participation in Active Labor Market Programs on Job Search Behavior of Migrants in Germany. International Journal of Manpower 2011;32(7):777-795.
53. Berik G, Bilginsoy C, Williams LS. Gender and Racial Training Gaps in Oregon Apprenticeship Programs. University of Utah, Department of Economics, Working Paper Series, Department of Economics, University of Utah; 2008. p. 39.
54. Bernhard S, Gartner H, Stephan G. Wage subsidies for needy job-seekers and their effect on individual labour market outcomes after the German re-forms. IAB Discussion Paper; 2008. (IAB Discussion Paper).
55. Bernhard S, Kruppe T. Effectiveness of further vocational training in Germany. IAB Discussion Paper; 2012
56. Bernhard S, Wolff J. Contracting out placement services in Germany. IAB Discussion Paper; 2008. (IAB Discussion Paper 5/2008).

57. Bevelander P. The Employment Integration Of Resettled Refugees, Asylum Claimants, And Family Reunion Migrants In Sweden. *Refugee Survey Quarterly* 2011;30(1):22-43.
58. Boles B, Hoehn R. Impact Assessment of the Employment Action Pilot Project Offered to Immigrants on Welfare. *The Canadian Journal of Program Evaluation/La Revue canadienne d'evaluation de programme* 1995;10(2):1-16.
59. Brekke I. Betydningen av etnisk bakgrunn for overgangen fra høyere utdanning til arbeid. *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2006(Årg. 23, nr 2):[173]-180.
60. Butschek S, Walter T. What active labour market programmes work for immigrants in Europe? A meta-analysis of the evaluation literature. *ZEW Discussion Papers: ZEW Discussion Papers*; 2013
61. Caliendo M, Künn S. Start-up subsidies for the unemployed: long-term evidence and effect heterogeneity. *IZA Discussion Paper* 2010. (IZA Discussion Paper).
62. Caputo RK, Cianni M. The Job Training Experiences of Black and White Women, 1970-1991. *Human Resource Development Quarterly* 1997;8(3):197-217.
63. Carling K, Gustafson L. Self-employment grants vs. subsidized employment: Is there a difference in the re-unemployment risk? . IFAU - Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy IFAU - Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy 1999
64. Carling K, Bennmarker H, Forslund A. Public or private job matching for immigrant workers – an outline of a Swedish social experiment IFAU - Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy: IFAU - Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy; 2001
65. Chow JC-c, Vu CM. English language learning, job skills development, and welfare-to-work services in immigrant communities. *Social development issues* 2011;33(1):46-59.
66. Cimera RE, Rusch FR, Heal LW. Supported employee independence from the presence of job coaches at work sites. *Journal of Vocational Rehabilitation* 1998;10(1):51-63.
67. Cohen-Goldner S, Eckstein Z. Estimating the Return to Training and Occupational Experience: The Case of Female Immigrants. *C.E.P.R. Discussion Papers, CEPR Discussion Papers: 4603*; 2004.
68. Cohen-Goldner S, Eckstein Z. Labor Mobility of Immigrants: Training, Experience, Language, and Opportunities. *International Economic Review* 2008;49(3):837-872.
69. Cohen-Goldner S, Eckstein Z. Estimating the Return to Training and Occupational Experience: The Case of Female Immigrants. *Journal of Econometrics* 2010;156(1):86-105.
70. Damm AP. Ethnic Enclaves And Immigrant Labor Market Outcomes: Quasi-Experimental Evidence. *Journal of Labor Economics*, 2009;v27(2):281-314.

71. Djuve A-B. Nordiske erfaringer med arbeidsmarkedstiltak for innvandrere. Søkelys på arbeidslivet 2008(Årg. 25, nr. 1):[85]-97.
72. Djuve AB. Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere - integrering eller overgrep? Søkelys på arbeidsmarkedet 2003(Årg. 20, nr 1):[3]-11.
73. Ekhaugen T. Long-term Outcomes of Vocational Rehabilitation Programs: Labor Market Transitions and Job Durations for Immigrants Department of Economics, University of Oslo: Department of Economics, University of Oslo; 2007
74. Ellingsen KE. Supported employment - et virkemiddel for å strukturere våre verdier og holdninger? Vernepleieren 1994(nr 1):S. 5-9 : ill.
75. Flores-Lagunes A, Gonzalez A, Neumann T. Learning but Not Earning? The Impact of Job Corps Training on Hispanic Youth. Economic Inquiry 2010;48(3):651-667.
76. Færden I. Innvandrere - en utsatt gruppe i arbeidsmarkedet. Søkelys på arbeidsmarkedet 1988(Årg. 5, nr 2):S. 41-46.
77. Gerfin M, Lechner M. Microeconomic evaluation of the Active Labour Market Policy in Switzerland. IZA Discussion Paper; 2000. (IZA Discussion Paper No 154).
78. Hagelund A, Kavli H. If work is out of sight. Activation and citizenship for new refugees. Journal of European social policy 2009;19(3):259-270.
79. Hansen G. - Arbeid med bistand fungerer for dårlig : Econ-rapport. Velferd 2005(Årg. 94, nr 2):29-31 : port.
80. Hansen G. Vellykket - eller ikke? : arbeid med bistand. Rehabiliteringsmagasinet Bris 2005(Nr 1):10-11 : port.
81. Hansen MN. Høyere utdanning og utbytte - hva betyr utenlandsk opprinnelse for inntektsnivå? Søkelys på arbeidsmarkedet 2000(Årg. 17, nr 2):223-234 : ill.
82. Hardoy I. Avkastning av utdanning for ikke-vestlige innvandrere : hvorfor er den så lav? Søkelys på arbeidslivet 2008(Årg. 25, nr. 3):[401]-416.
83. Hardoy I. Innvandrere i arbeid : hjelper arbeidsmarkedstiltak? Søkelys på arbeidslivet 2010(Vol. 27, nr. 4):343-363 : ill.
84. Hardoy I, Schone P. Incentives to Work? The Impact of a 'Cash-for-Care' Benefit for Immigrant and Native Mothers Labour Market Participation. Labour Economics 2010;17(6):963-974.
85. Hartig M, Jozwiak E, Wolff J. Trainingsmaßnahmen: Für welche unter 25-jährigen Arbeitslosengeld II-Empfänger erhöhen sie die Beschäftigungschancen? IAB-Forschungsbericht 2008
86. Helgesson M, Johansson B, Nordqvist T, Lundberg I, Vingard E. Unemployment at a Young Age and Later Unemployment in Native Swedish and Immigrant Young Adults. Modern Economy 2014;5(1):24-31.

87. Hella A. "Sysselsetting med bistand" : et forsøksprosjekt i Oslo. *Spesialpedagogikk* 1992(Årg. 41, nr 6):S. 32-43 : ill.
88. Hohmeyer K, Wolff J. A fistful of Euros. Does one-euro-job participation lead means-tested benefit recipients into regular jobs and out of unemployment benefit II receipt? IAB Discussion Paper IAB Discussion Paper 2007. (IAB Discussion Paper 32/2007).
89. Horgen EH. Hva vet vi om innvandrere som verken jobber, studerer eller mottar ytelser? : innvandrere med svak tilknytning til arbeidsmarkedet. *Samfunnsspeilet* 2014(Årg. 28, nr. 3):9-14 : ill., port.
90. Huber M, Lechner M, Wunsch C, Walter T. Do German Welfare-to-work programmes reduce welfare dependency and increase employment?". *German Economic Review* 2009;12(2):1-23.
91. Hvinden B. Integrering av tredjelands innvandrere i arbeidslivet: Best med svak regulering og lave stønader? *Velferd* 2008(Årg. 97, nr. 8):30-31 : port.
92. Jahn E, Rosholm M. Is Temporary Agency Employment a Stepping Stone for Immigrants? IZA discussion paper 2012. (IZA discussion paper no 6405).
93. Jensen FW, Frydendall KB, Flyvholm MA. Vocational training courses as an intervention on change of work practice among immigrant cleaners. *American Journal of Industrial Medicine* 2011;54(11):872-884.
94. Jensen RB. Arbeid med bistand gir resultater. *Samfunn for alle* 1994(Årg. 25, nr 5):S. 34-35 : ill.
95. Joonas PA, Nekby L. Intensive Coaching of New Immigrants: An Evaluation Based on Random Program Assignment. *Scandinavian Journal of Economics* 2012;114(2):575-600.
96. Kjaersgaard L, Heinesen E. of consecutive Active Labor Market Programs – evidence from immigrants in Denmark. Department of economics and business, Aarhus University, Denmark: Department of economics and business, Aarhus University, Denmark; 2012.
97. Kristensen Ø. Arbeid med bistand - et gode eller "en plage". *Landsråd-nytt* 1996(Årg. 10, nr 1):S. 11 : ill.
98. Lalive R, van Ours J, Zweimüller J. The impact of Active Labor Market Programs on the Duration of Unemployment. Institute for Empirical Research in Economics Institute for Empirical Research in Economics; 2002
99. Larsson L, Lindqvist L, Nordström Skans O. Stepping-stones or dead-ends? An analysis of Swedish replacement contracts. IFAU working paper 2005. (IFAU working paper).
100. Mangan J. Employment Success Of Recently Arrived Female Immigrants. *Atlantic Economic Journal* 1997;v25(3,Sep):266.
101. Menahem G, Lerner M. An Evaluation of the Effect of Public Support in Enhancing Occupational Incorporation of Former Soviet Union Immigrants to Israel: A Longitudinal Study. *Journal of Social Policy* 2001;30(2):307-331.

102. Miller PW. Immigrant Unemployment In The First Year Of Australian Labour Market Activity. *The Economic Record* 1986;v62 (176):82-87.
103. Mitchell A, Lightman E, Herd D. 'Work first' and immigrants in Toronto. *Social policy and society* 2007;6(3):293-308.
104. Moldenhawer B. The Apple Falls Far from the Tree. A Study of Second-Generation Turkish Immigrants in the Danish Vocational Training System. *Dansk Sociologi* 1993;4(3):103.
105. Nekby L. Active labor market programs for the integration of youths and immigrants into the labor market. The Nordic experience. Santiago: United Nations Publication; 2008. (CEPAL - Serie Macroeconomía del desarrollo No 73).
106. Park J. Job-Related Training of Immigrants. *Perspectives on Labour and Income* 2011;23(3):39-50.
107. Poot J. Adaptation of migrants in the New Zealand labor market. *International Migration Review* 1993;27:121-139.
108. Prey H. Evaluation of Training Programs in St. Gallen, Switzerland. *Schweiz Zeitschrift für Volkswirtschaft und Statistik* 2000;136(3):417-432.
109. Ragazzi E, Sella L. Migration and work: the cohesive role of vocational training policies Institute for Economic Research on Firms and Growth - Moncalieri (TO); 2013. (CERIS Working Paper).
110. Renner W, Senft B. PREDICTORS OF UNEMPLOYMENT IN REFUGEES. *Social Behavior and Personality* 2013;41(2):263-270.
111. Richardson K, van den Berg G. Duration dependence versus unobserved heterogeneity in treatment effects: Swedish labor market training and the transition rate to employment. IFAU 2008. (IFAU Working Paper).
112. Rosholm M, Vejlin R. Reducing income transfers to refugee immigrants: Does start-help help you start. *Labour Economics* 2010;17:258-275.
113. Rønsen M, Skarðhamar T. Do welfare-to-work initiatives work? Evidence from an activation programme targeted at social assistance recipients in Norway. *Journal of European social policy* 2009;19(1):61-77.
114. Rønsen M, Skarðhamar T. Do welfare-to-work initiatives work? Evidence from an activation programme targeted at social security recipients in Norway *Statistics Norway: Statistics Norway, Department of Social Statistics; 2007*
115. Sarvimäki M, Hämmäläinen K. Integrating Immigrants. The Impact of Restructuring ALMP. 2014. (Updated version of HECER Discussion Paper No 306).
116. Schafft A. Inkluderingsmetoden "Place then train" er både mål og middel. *Velferd* 2013(Årg. 102, nr. 2):24-26 : port.
117. Schröder L. Integrationen av utrikes födda på svensk arbetsmarknad. *Søkelys på arbeidsmarkedet* 1999(Årg. 16, nr 2):227-236 : ill.

118. Sianesi B. An evaluation of the active labour market programmes in Sweden. IFAU IFAU 2001
119. Smith N. Indvandreres integration på arbejdsmarkedet : udfordring for det danske velfærdssamfund. Søkelys på arbejdsmarkedet 2001(Årg. 18, nr 1):101-110 : ill.
120. Smith-Sivertsen ER. Satser på innvandrere. Arbeidervern 2003(Nr 3):14-15 : port.
121. Strand PJ. Employment Predictors among Indochinese Refugees. International Migration Review 1984;18(1):50-64.
122. Svantesson B. Determinants of Immigrants' Early Labor Market Integration. Department of Economics (ESI), Örebro University, Sweden: Department of Economics (ESI), Örebro University, Sweden; 2006
123. Svarer M. The Effect of Sanctions on Exit from Unemployment: Evidence from Denmark. *Economica* 2010;78:751-778.
124. Thomsen SL, Walter T. Temporary Extra Jobs for Immigrants: Merging Lane to Employment or Dead-End Road in Welfare? *Labour* 2010;24:114-140.
125. Thomsen S, Walter T. Temporary extra jobs for immigrants: Merging lane to employment or dead-end road in welfare? *Labour* 2010;24(s1):114-140.
126. van den Berg G, van der Klaauw B, van Ours J. Punitive sanctions and the transition rate from welfare to work. *Journal of Labor Economics* 2004;22(1):211-241.
127. Wolff J, Nivorozhkin A. Start me up. The effectiveness of a self-employment programme for needy unemployed people in Germany. IAB Discussion Paper 2008
128. Wolff J, Jozwiak E. Do short-term training programmes active means-tested unemployment benefit recipients in Germany? 2008

Vedlegg

Vedlegg 1 - Søkestrategi

Søketreff totalt: 3111 (3852 inkludert dubletter).

Første søk ble utført i august/september 2014, med 3030 treff totalt (3686 inkludert dubletter). 8.12.2014 ble det utført ekstrasøk på tiltaket «wage subsidies», hvilket ga 81 nye referanser (166 inkludert dubletter).

ASSIA (Applied Social Sciences Index and Abstracts)

Dato: 18.8.2014

Søketreff: 220

S13 S3 AND S9 AND S12

S12 S10 OR S11

S11 SU.EXACT.EXPLODE("Clinical trials") OR (SU.EXACT("Double blind randomized trials") OR SU.EXACT("Prospective controlled trials") OR SU.EXACT("Prospective studies") OR SU.EXACT("Quantitative methods") OR SU.EXACT("Randomized controlled trials")) OR (SU.EXACT.EXPLODE("Observational research") OR SU.EXACT.EXPLODE("Cohort analysis" OR "Longitudinal studies")) OR SU.EXACT.EXPLODE("Multiple interrupted time series" OR "Structural time series" OR "Time series") OR (SU.EXACT("Followup studies") OR SU.EXACT("Double blind studies") OR SU.EXACT("Retrospective studies"))

S10 AB, TI, SU(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR control* OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*)

S9 S4 OR S5 OR S6 OR S8

S8 SU.EXACT("Employability") OR SU.EXACT("Vocational training") OR SU.EXACT("Vocational training schemes") OR SU.EXACT("Vocational rehabilitation")

S6 (SU.EXACT("Employment schemes") OR SU.EXACT("Supported employment") OR SU.EXACT("Employment")) OR SU.EXACT.EXPLODE("Internal labour

market" OR "Labour market" OR "Local labour market") OR SU.EXACT("Job creation")

S5 AB,TI,SU((place N/2 Train) OR "supported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support" OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employment" or "community inclusion" or "customized employment" OR employability OR "vocational rehabilitation")

S4 AB,TI,SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*))

S3 S1 OR S2

S2 AB,TI,SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*)

S1 SU.EXACT.EXPLODE("Bilingual immigrants" OR "Illegal immigrants" OR "Immigrants") OR SU.EXACT("Migrant workers") OR SU.EXACT.EXPLODE("Emigrants" OR "Migrants") OR SU.EXACT("Ethnic minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Fugitives" OR "Refugees" OR "Return refugees")

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 5

S6 S3 AND S5

S5 AB,TI,SU((wage* or employment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*)

S3 S1 OR S2

S2 SU.EXACT.EXPLODE("Bilingual immigrants" OR "Illegal immigrants" OR "Immigrants") OR SU.EXACT("Migrant workers") OR SU.EXACT.EXPLODE("Emigrants" OR "Migrants") OR SU.EXACT("Ethnic minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Fugitives" OR "Refugees" OR "Return refugees")

S1 AB,TI,SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*)

Cochrane Library CENTRAL

Dato: 19.8.2014

Søketreff: 11

#1 MeSH descriptor: [Emigrants and Immigrants] explode all trees

#2 immigrant* or immigration or migrant* or migration

#3 (ethnic* next minorit*) or foreigner* or "foreign born"

#4 MeSH descriptor: [Ethnic Groups] explode all trees

#5 MeSH descriptor: [Refugees] explode all trees

#6 refugee* or (asylum next seeker*)

#7 #1 or #2 or #3 or #4 or #5 or #6

#8 place near/2 train

- #9 "supported employment"
- #10 "individual placement and support"
- #11 MeSH descriptor: [Employment, Supported] explode all trees
- #12 MeSH descriptor: [Unemployment] explode all trees
- #13 MeSH descriptor: [Employment] this term only
- #14 MeSH descriptor: [Work] this term only
- #15 MeSH descriptor: [Social Support] explode all trees
- #16 #12 or #13 or #14
- #17 #15 and #16
- #18 MeSH descriptor: [Rehabilitation, Vocational] explode all trees
- #19 "natural support"
- #20 job next coach*
- #21 "choose get keep"
- #22 "community employment" or "community inclusion" or "customized employment"
- #23 ((work or employment or job or vocational or labour market or labor market) next (program* or intervention* or support or incentive* or training or scheme* or initiative* or integration or polic*))
- #24 employability or "vocational rehabilitation"
- #25 #8 or #9 or #10 or #11 or #17 or #18 or #19 or #20 or #21 or #22 or #23 or #24
- #26 #7 and #25

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 0

- #1 Search all text: (wage* or employment* or labour or labor or work) near/3 subsid*
- #2 #7 and #1 (#7 er fra søket gjennomført 19.8.2014)

EconLibrary

Dato: 12.8.2014

Søketreff: 175

keywords searched: immigrant work

keywords searched: immigrant job

keywords searched: immigrant employment

keywords searched: immigrant labour market

keywords searched: immigrant labor market

keywords searched: place train

keywords searched: individual placement support

keywords searched: choose get keep

keywords searched: supported employment

keywords searched: migrant job

keywords searched: migrant work

keywords searched: immigrant work

keywords searched: migrant employment
keywords searched: migrant labor market
keywords searched: migrant labour market

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 0

wage subsidies

wage subsidy

CTRL+F på siden: immigrant, migrant, emigrant, ethnic

EconLit (ProQuest)

Dato: 19.8.2014

Søketreff: 442

S8 S1 AND S6 AND S7

S7 AB, TI, SU(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*)

S6 S2 OR S4 Or S5

S5 SU.EXACT("Labor Economics Policies (Jo8)") OR SU.EXACT("1:Unemployment") OR SU.EXACT("1:Mobility, Unemployment, and Vacancies") OR SU.EXACT("Demand and Supply of Labor (J2)")

S4 AB, TI, SU((place N/2 Train) OR "supported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support" OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employment" or "community inclusion" or "customized employment" OR employability OR "vocational rehabilitation")

S2 AB, TI, SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*))

S1 SU.EXACT("Economics of Minorities, Races, Indigenous Peoples, and Immigrants; Non-labor Discrimination (J15)") OR AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*) OR SU.EXACT("Geographic Labor Mobility; Immigrant Workers (J61)")

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 46

S11 S9 AND S10

S10 AB, TI, SU(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR

quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR re-

sult* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective*
OR retrospective*)

S9 S7 AND S8

S8 AB, TI, SU((wage* or employment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*)

S7 SU.EXACT("Economics of Minorities, Races, Indigenous Peoples, and Immigrants; Non-labor Discrimination (J15)") OR AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*) OR SU.EXACT("Geographic Labor Mobility; Immigrant Workers (J61)")

EconPapers

Dato: 10.9.2014

Søketreff: 236

1. immigrant* or migrant* or emigrant* among working papers and articles and books & chapters
2. supported employment among working papers and articles and books & chapters
3. individual placement and support among working papers and articles and books & chapters
4. natural support among working papers and articles and books & chapters
5. job coach* among working papers and articles and books & chapters
6. choose get keep among working papers and articles and books & chapters
8. community employment among working papers and articles and books & chapters
9. community inclusion among working papers and articles and books & chapters
10. customized employment among working papers and articles and books & chapters
11. employability among working papers and articles and books & chapters
12. work training among working papers and articles and books & chapters
13. employment program* among working papers and articles and books & chapters
14. employment intervention* among working papers and articles and books & chapters
15. employment integration among working papers and articles and books & chapters
16. work support among working papers and articles and books & chapters
17. job support among working papers and articles and books & chapters
18. job integration among working papers and articles and books & chapters
19. work integration among working papers and articles and books & chapters
20. employment incentive* among working papers and articles and books & chapters
21. work incentive* among working papers and articles and books & chapters

22. job incentive* among working papers and articles and books & chapters
23. vocational rehabilitation among working papers and articles and books & chapters
24. labour market program* among working papers and articles and books & chapters
25. labor market program* among working papers and articles and books & chapters
26. labour market initiative* among working papers and articles and books & chapters
27. labor market initiative* among working papers and articles and books & chapters
28. labour market integration* among working papers and articles and books & chapters
29. labor market integration* among working papers and articles and books & chapters
30. labour market polic* among working papers and articles and books & chapters
31. labor market polic* among working papers and articles and books & chapters
32. Search #2 OR Search #3 OR Search #4 OR Search #5 OR Search #6 OR Search #8 OR Search #9 OR Search #10 OR Search #11 OR Search #12 OR Search #13 OR Search #14 OR Search #15 OR Search #16 OR Search #17 OR Search #18 OR Search #19 OR Search #20 OR Search #21 OR Search #22 OR Search #23 OR Search #24 OR Search #25 OR Search #26 OR Search #27 OR Search #28 OR Search #29 OR Search #30 OR Search #31 (4677 hits of 5000)
33. Search #1 AND Search #32
34. study or studies or trial* or impact* or evaluat* or assessment* or quasi* among working papers and articles and books & chapters
35. research* or outcome* or effect* or efficacy or compar* or experiment* or controlled or random* or result* among working papers and articles and books & chapters
36. repeated measure* among working papers and articles and books & chapters
37. time series among working papers and articles and books & chapters
38. cohort* or prospective or retrospective among working papers and articles and books & chapters
39. Search #34 OR Search #35 OR Search #36 OR Search #37 OR Search #38
40. Search #33 AND Search #39
43. systematic* review* among working papers and articles and books & chapters
44. meta-analys* among working papers and articles and books & chapters
45. Search #43 OR Search #44
46. Search #32 AND Search #45

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 33

1. immigrant* or migrant* or emigrant* among working papers and articles and books & chapters
3. wage subsid* among working papers and articles and books & chapters
8. employment subsid* among working papers and articles and books & chapters
9. labour subsid* among working papers and articles and books & chapters
10. labor subsid* among working papers and articles and books & chapters
11. work* subsid* among working papers and articles and books & chapters
12. Search #3 OR Search #8 OR Search #9 OR Search #10 OR Search #11
13. Search #1 AND Search #12

International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) (ProQuest)

Dato: 18.8.2014

Søketreff: 469

S15 S11 AND S14

S14 "systematic review" OR "meta-analysis" OR "meta-analyses" S13 S3 AND S11 AND S12

S12 AB, TI, SU(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR "control group*" or "control groups" or control* OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*)

S11 S4 OR S5 OR S10

S10 SU.EXACT("Employment policy") OR SU.EXACT("On-the-job training") OR SU.EXACT.EXPLODE("Vocational rehabilitation") OR SU.EXACT.EXPLODE("Vocational training") OR SU.EXACT("Access to employment") OR SU.EXACT("Employment creation")

S5 AB, TI, SU((place N/2 Train) OR "supported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support" OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employment" or "community inclusion" or "customized employment" Or employability OR "vocational rehabilitation")

S4 AB, TI, SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*))

S3 S1 OR S2

S2 SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR SU.EXACT("Asylum seekers") OR SU.EXACT("Ethnic minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic groups")

S1 AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*)

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 20

S17 S14 AND S15 AND S16

S16 AB, TI, SU(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*)

S15 AB, TI, SU((wage* or employment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*)

S14 S12 OR S13

S13 SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR SU.EXACT("Asylum seekers") OR SU.EXACT("Ethnic minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic groups")

S12 AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*)

Social Science/Science Citation Index (ISI Web of Science)

Dato: 20.8.2014

Søketreff: 224

16 #14 AND #13 AND #12 Refined by: Databases: (WOS)

15 #14 AND #13 AND #12

14 TOPIC: (("immigrant*" or "immigration" or "migrant*" or "emigrant*") OR TOPIC: ("ethnic* minorit*" or "ethnic group*" or "foreigner*" or "foreign born*") OR TOPIC: ("refugee*" or "asylum seeker*"))

13 TOPIC: (study or studies or trial* or impact* or evaluat* or assessment* or quasi* or "control group*" or research* or outcome* or effect* or efficacy or compar* or experiment* or controlled or random* or result* or "repeated measur*" or "time series" or cohort* or prospective or retrospective)

12 #11 OR #10 OR #9 OR #8 OR #7 OR #6 OR #5 OR #4 OR #3 OR #2 OR #1

11 TOPIC: (((employment or "job" or vocational or "labour market" or "labor market") NEAR/o ("program" or "programs" or intervention* or "support" or incentive* or training or scheme* or initiative* or integration or polic*)))

10 TOPIC: ("work" NEAR/o (integration or training or incentive* or "support" or program or programs))

9 TOPIC: ("supported employment")

8 TOPIC: (employability)

7 TOPIC: ("community employment" or "community inclusion" or "customized employment")

6 TOPIC: ("choose get keep")

5 TOPIC: ("job coach*")

4 TOPIC: ("natural support")

3 TOPIC: ("vocational rehabilitation")

2 TOPIC: ("individual placement and support")

1 TOPIC: (("place then train" or "place train" or "place-train" or "place and train"))

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 22

#6 #4 and #6 Refined by: Databases: (WOS)

#5 TOPIC: (: (study or studies or trial* or impact* or evaluat* or assessment* or quasi* or "control group*" or research* or outcome* or effect* or efficacy or compar* or experiment* or controlled or random* or result* or "repeated measur*" or "time series" or cohort* or prospective or retrospective or review*))

4 #2 AND #1 Refined by: Databases: (WOS)

3 #2 AND #1

2 TOPIC: ((wage* or employment* or labour or labor or work) NEAR/3 subsid*)

1 TOPIC: (("immigrant*" or "immigration" or "migrant*" or "emigrant*" or "ethnic* minorit*" or "ethnic group*" or "foreigner*" or "foreign born*" OR "refugee*" or "asylum seeker*"))

MEDLINE, PsycINFO (Ovid)

Dato: 20.8.2014

Søketreff MEDLINE: 200

Søketreff PsycINFO: 422

1. "Emigrants and Immigrants"/ use pmoz or immigration/ use psych
2. (immigrant* or immigration or migrant* or emigrant*).tw.
3. (ethnic* minorit* or foreigner* or foreign born*).tw.
4. exp "racial and ethnic groups"/ use psych or exp Ethnic Groups/ use pmoz
5. refugees/ or (refugee* or asylum seeker*).tw.
6. or/1-5
7. (place adj2 train).tw.
8. supported employment.tw.
9. "individual placement and support".tw.
10. Employment, Supported/ use pmoz or supported employment/ use psych
11. (*unemployment/ or *employment/ or work/) and *social support/
12. Rehabilitation, Vocational/ use pmoz or Vocational Rehabilitation/ use psych
13. natural support.tw.
14. job coach*.tw.
15. choose get keep.tw.
16. (community employment or community inclusion or customized employment).tw.

17. (s*rskilt introduksjon* or arbete med st*d or arbeid med bistand or rask utplassering or sysselsetting med bistand or integrert tiln*rmning or jobbsjansen or introduksjonsprogram*).ot.
18. ((employment or job or vocational or labour market or labor market) adj (program* or intervention* or support or incentive* or training or scheme* or initiative* or integration or polic*)).tw.
19. (work adj (integration or training or incentive* or support or program*)).tw.
20. employability.mp.
21. or/7-20
22. 6 and 21
23. (study or studies or trial* or impact* or evaluat* or assessment* or quasi* or control group* or research* or outcome* or effect* or efficacy or compar* or experiment* or controlled or random* or result* or (repeated adj measur*) or (time adj series) or cohort or prospective or retrospective).tw.
24. exp clinical trial/ use pmoz or controlled clinical trial/ use pmoz or multicenter study/ use pmoz or observational study/ use pmoz or exp randomized controlled trial/ use pmoz or comparative study/ use pmoz or evaluation studies/ use pmoz or cohort studies/ use pmoz or exp longitudinal studies/ use pmoz or retrospective studies/ use pmoz or intervention studies/ use pmoz or control groups/ use pmoz or random allocation/ use pmoz
25. experimental design/ use psyh or exp clinical trials/ use psyh or exp cohort analysis/ use psyh or exp followup studies/ use psyh or exp repeated measures/ use psyh or retrospective studies/ use psyh or exp longitudinal studies/ use psyh or prospective studies/ use psyh or time series/ use psyh or experiment controls/ use psyh
26. or/23-25
27. 22 and 26
28. remove duplicates from 27 [Innvandrere + tiltak + primærstudier]
29. (systematic* review* or meta-analys*).mp.
30. 21 and 29
31. remove duplicates from 30 [Tiltak + systematiske oversikter]

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 11

1. ((wage* or employment* or labour or labor or work*) adj3 subsid*).tw.
2. 1 and 6 (linje 6 er fra tidligere søk utført 20.8.2014)
3. 2 and 26 (linje 26 er fra tidligere søk utført 20.8.2014)
4. Remove duplicates from 3

Norart

Dato: 10.9.2014

Søketreff: 120

Ordsøk: arbeid med bistand or rask utplassering or sysselsetting med bistand or integrert tilnærming or jobbsjansen or introduksjonsprogram or (arbeidsmarked and

innvandr*) or (place and train) or (individual placement and support) or (choose get keep) or lønn med tilskudd

PAIS International (ProQuest)

Dato: 14.8.2014

Søketreff: 29

S21 S18 and S20

S20 "systematic review" OR ("meta-analysis" OR "meta-analyses")

S19 S14 and S18 S18 S15 or S17

S17 AB, TI, SU((place N/2 Train) OR "supported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support" OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employment" or "community inclusion" or "customized employment" Or employability OR "vocational rehabilitation")

S15 AB, TI, SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*))

S14 AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*)

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 2

AB, TI, SU(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*) AND

AB, TI, SU((wage* or employment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*)

Social Services Abstracts (Proquest)

Dato: 19.8.2014

Søketreff: 177

(AB, TI(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*) OR ((SU.EXACT("Experiments") OR SU.EXACT("Empirical Methods")) OR (SU.EXACT("Cohort Analysis") OR SU.EXACT("Longitudinal Studies")) OR SU.EXACT("Time Series Analysis")))) AND (TI, AB, SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*)) OR TI, AB, SU((place NEAR/2 train) OR "sup-

ported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support"
OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employ-
ment" OR "community inclusion" OR "customized employment" OR employability
OR "vocational rehabilitation") OR SU.EXACT("Labor Policy") OR SU.EXACT("Job
Training") OR SU.EXACT("Employment Opportunities")) AND
(SU.EXACT.EXPLODE("Immigrants" OR "Undocumented Immigrants") OR
SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrant Workers")
OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR (SU.EXACT("Foreigners") OR
SU.EXACT("Foreign Workers"))) OR (SU.EXACT("Ethnic Minorities") OR
SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic Groups" OR "Ethnolinguistic Groups")) OR
TI,AB(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic
minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seek-
ers" OR refugee*))

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 4

(AB,TI(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR
quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR ef-
fect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR re-
sult* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective*
OR retrospective*) OR ((SU.EXACT("Experiments") OR SU.EXACT("Empirical
Methods")) OR (SU.EXACT("Cohort Analysis") OR SU.EXACT("Longitudinal Stud-
ies"))) OR SU.EXACT("Time Series Analysis")) AND AB,TI,SU((wage* or employ-
ment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*) AND
(SU.EXACT.EXPLODE("Immigrants" OR "Undocumented Immigrants") OR
SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrant Workers")
OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR (SU.EXACT("Foreigners") OR
SU.EXACT("Foreign Workers"))) OR (SU.EXACT("Ethnic Minorities") OR
SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic Groups" OR "Ethnolinguistic Groups")) OR
TI,AB(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic
minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seek-
ers" OR refugee*))

Sociological Abstracts (ProQuest)

Dato: 19.8.2014

Søketreff: 895

(AB,TI(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR
quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR ef-
fect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR re-
sult* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective*
OR retrospective*) OR ((SU.EXACT("Experiments") OR SU.EXACT("Empirical

Methods")) OR (SU.EXACT("Cohort Analysis") OR SU.EXACT("Longitudinal Studies")) OR SU.EXACT("Time Series Analysis")) AND (TI,AB,SU((work OR employment OR job OR vocational OR "labour market" OR "labor market") NEAR/1 (program* OR intervention* OR support OR incentive* OR training OR scheme* OR initiative* OR integration OR polic*)) OR TI,AB,SU((place NEAR/2 train) OR "supported employment" OR "individual placement and support" OR "natural support" OR "choose get keep" OR "job coach" OR "job coaches" OR "community employment" OR "community inclusion" OR "customized employment" OR employability OR "vocational rehabilitation") OR SU.EXACT("Labor Policy") OR SU.EXACT("Job Training") OR SU.EXACT("Employment Opportunities")) AND (SU.EXACT.EXPLODE("Immigrants" OR "Undocumented Immigrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrant Workers") OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR (SU.EXACT("Foreigners") OR SU.EXACT("Foreign Workers"))) OR (SU.EXACT("Ethnic Minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic Groups" OR "Ethnolinguistic Groups")) OR TI,AB(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*))

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 22

(AB,TI(study OR studies OR trial* OR impact* OR evaluat* OR assessment* OR quasi* OR "control group" OR "control groups" OR research* OR outcome* OR effect* OR efficacy OR compar* OR experiment* OR controlled OR random* OR result* OR (repeated NEAR/2 measur*) OR "time series" OR cohort OR prospective* OR retrospective*) OR ((SU.EXACT("Experiments") OR SU.EXACT("Empirical Methods")) OR (SU.EXACT("Cohort Analysis") OR SU.EXACT("Longitudinal Studies")) OR SU.EXACT("Time Series Analysis")) AND TI,AB,SU((wage* or employment* or labour or labor or work*) N/3 subsid*) AND (SU.EXACT.EXPLODE("Immigrants" OR "Undocumented Immigrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrants") OR SU.EXACT.EXPLODE("Migrant Workers") OR SU.EXACT.EXPLODE("Refugees") OR (SU.EXACT("Foreigners") OR SU.EXACT("Foreign Workers"))) OR (SU.EXACT("Ethnic Minorities") OR SU.EXACT.EXPLODE("Ethnic Groups" OR "Ethnolinguistic Groups")) OR TI,AB(immigrant* OR migrant* OR emigrant* OR "ethnic minorities" OR "ethnic minority" OR foreigner* OR "foreign born" OR "asylum seeker" OR "asylum seekers" OR refugee*))

Social Work Abstracts (Ovid)

Dato. 12.8.2014, Søketreff: 66

1 (immigrants or immigration).sh.

- 2 (migrant labor or migrant workers or migrants).sh.
- 3 refugees.sh.
- 4 ethnic groups.sh.
- 5 (immigrant* or migrant* or emigrant*).tw.
- 6 (ethnic* minorit* or foreigner* or foreign born*).tw.
- 7 (refugee* or asylum seeker*).tw.
- 8 or/1-7
- 9 (place adj2 train).tw.
- 10 supported employment.tw.
- 11 "individual placement and support".tw.
- 12 ((employment or unemployment) and support).sh.
- 13 vocational rehabilitation.mp.
- 14 natural support.mp.
- 15 job coach*.mp.
- 16 choose get keep.tw.
- 17 (community employment or community inclusion or customized employment).tw.
- 18 (s*nskilt introduktion* or arbete med st*d or arbeid med bistand or rask utplassering or sysselsetting med bistand or integrert tiln*rmning or jobbsjansen or introduksjonsprogram*).tt.
- 19 ((work or employment or job or vocational or labour market or labor market) adj (program* or intervention* or support or incentive* or training or scheme* or initiative* or integration or polic*)).tw.
- 20 (employment or employment policy or employment training programs).sh.
- 21 (work incentive program or work incentives).sh.
- 22 labor market.sh.
- 23 employability.sh.
- 24 or/9-23
- 25 8 and 24
- 26 (study or studies or trial* or impact* or evaluat* or assessment* or quasi* or group* or research* or outcome* or effect* or efficacy or compar* or experiment* or control* or random* or result* or (repeated adj measur*) or (time adj series) or cohort or prospective or retrospective).mp.
- 27 25 and 26

Ekstrasøk 8.12.2014

Søketreff: 1

- 1 ((wage* or employment* or labour or labor or work*) adj3 subsid*).tw.
- 2 1 and 8 (linje 8 er fra tidligere søk utført 12.8.2014)

Vedlegg 2 - Karakteristika av inkluderte enkeltstudier

Clausen 2009

Studiekvalitet i hht sjekkliste (Høy; Middels; Mangelfull/lav):		Høy
Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort	
	<i>Setting</i>	Benytter data fra flere danske administrative registre, samlet og slått sammen av Statistisk sentralbyrå i Danmark
	<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Danmark
	<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Å analysere effekten av et nytt dansk integrasjonsprogram spesielt laget for å fremme arbeidsmarkedsintegrasjon av nyankomne immigranter.
	<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Datasettet (analysen) dekker immigranter med oppholdstillatelse i perioden 2000 - 2002.
	<i>Oppfølgingsperiode</i>	Fra datasettet ble det for hver immigrant konstruert ukentlige hendeshistorie, som begynner ved dato for oppholdstillatelse, og slutter siste uke av innsamlingsperioden (2 år; 2000-2002).
	<i>Inklusjonskriterier</i>	1) Fått oppholdstillatelse i perioden 2000-2002, 2) alder 16-64 på ankomsttidspunkt, 3) fra et ikke-EU eller Ikke-nordisk land, 4) flyktning eller familiegjenforening.
Populasjon	<i>Totalt antall</i>	21 568
	<i>Alder (gj.snitt//median /range)</i>	Ikke oppgitt
	<i>Kjønn, n (%)</i>	Ikke oppgitt
	<i>Innvandret fra n (%)</i>	Asia: 9 296 (43); Afrika: 3 203 (15); Europa: 1 764 (8); Andre 3 050 (14)
	<i>Botid i vertslandet</i>	"Nylig ankomne innvandrere"
	<i>Varighet av arbeidsledighet (dager)</i>	Ikke angitt
Tiltak	Ansettelse med lønnstilskudd i privat sektor	n = 167 (2,1 % av deltakerne). Ingen beskrivelse av intervensjon.
Place-then-train	Direkte utplassering i offentlig sektor (praksisplasser)	n = 1656 (21,2 % av deltakerne). Ingen beskrivelse av intervensjon.
	Særskilte arbeidsprogram i private virksomheter	n = 709 (9,1 % av deltakerne). Subsidiert ansettelsesprogram i privat sektor for utsatte grupper av innvandrere.
Komparator	Kontrollgruppe Ingen tiltak	n = 13751
Utfallsmål	<i>Sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden</i> <i>Gjennomsnittlig forskjell i varighet til ansettelse med og uten deltakelse i tiltak</i>	
Kommentarer	Benytter "timing-of-events duration model". Modellerer tid fra oppholdstillatelse til ansettelse i ordinært arbeid. Modellen tar høyde for ikke-randomisert fordeling til ulike arbeidsmarkedstiltaksprogrammer, med hensyn til kovariater som alder, kjønn, barn, sivilstatus, opprinnelsesland, årstall for oppholdstillatelse, årsak til opphold, helsestatus).	

Studiekvalitet i hht sjekklister (Høy; Middels; Mangelfull/lav):

Høy

Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort	
	<i>Setting</i>	To grupper jobbsøkere ble trukket ut fra en database hos arbeidsmarkedsmyndighetene; tiltaksgruppe med prosjektdeltakere og en sammenlikningsgruppe bestående av immigranter registrert som arbeidsledige ved et offentlig kontor i Stockholmsregionen.
	<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Sverige
	<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Evaluering av et svensk pilotprosjekt; Sesamprosjektet. Hensikten var å øke immigranternes mulighet for å komme i arbeid. Studien evaluerer særlig språklæring i kombinasjon med mentorveiledet arbeidsplasserfaring som et instrument for å øke prosjektdeltakernes muligheter i arbeidsmarkedet.
	<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Sesam-prosjektet ble gjennomført i perioden juli 2001 til juni 2003.
	<i>Oppfølgingsperiode</i>	Fortløpende over 2 år.
	<i>Inklusjonskriterier</i>	Immigrant, arbeidsledig
Populasjon	<i>Totalt antall</i>	546
	<i>Alder (gj.snitt/median /range)</i>	40,2 år
	<i>Kjønn, n (%)</i>	Kvinner 234 (43); Menn 312 (57)
	<i>Innvandret fra n (%)</i>	Øst-Europa: 96 (17,5); Asia, Afrika, Latin-Amerika: 369 (67,6); Vest-Europa, Nord-Amerika: 81 (14,9).
	<i>Botid i vertslandet</i>	Ikke angitt
	<i>Varighet av arbeidsledighet (dager)</i>	Gjennomsnittlig 299 dager i intervensjonsgruppen, og 367 dager i kontrollgruppen
Tiltak	Særskilte tilrettelagt arbeidsprogram	n = 273.
Place-then-train	(Sesam-prosjektet)	I Sesam-prosjektet ble arbeidsledige immigranter henvist til programmet fra 24 offentlige arbeidskontor i Stockholmsregionen. Rekrutteringen til prosjektet var fortløpende. Deltakerne som ble rekruttert var jobbsøkere som det var vanskelig å finne egnet arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak til som følge av utilstrekkelig språkforståelse. Deltakerne var på skolen i 3 uker, etterfulgt av 3 ukers utplassering på arbeidsplass, deretter 3 uker på skolen, osv, inntil deltakerne hadde oppnådd jobb, gått over i andre arbeidsmarkedsprogrammer, utdanning, eller hadde gått tilbake til arbeidsledighet. Arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner arbeidet sammen for å finne "trainee"-jobber hvor deltakerne kunne få praktisk erfaring på en arbeidsplass og få praktisert språk i en dagligdagstilværelse. Arbeidsgiverne betalte ikke deltakerne i perioden på arbeidsplassen. Deltakerne opprettholdt sin ledighetstrygd.
Komparator	Kontrollgruppe Ingen tiltak	n = 273 Tilfeldig utvalg av arbeidsledige immigranter fra samme region som prosjektdeltakerne.
Utfallsmål	<i>Sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden</i>	

Kommentarer	Propensity score method" (en matching-metode) ble brukt for å velge deltakere til kontrollgruppen, slik at deltakerne i kontrollgruppen skulle ha den samme sannsynligheten for å tilhøre prosjektgruppen som de i prosjektgruppen.
--------------------	---

Heinesen 2013

Studiekvalitet i hht sjekkliste (Høy; Middels; Mangelfull/lav):	Høy
Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort
<i>Setting</i>	Benytter data fra flere danske administrative registre, samlet og slått sammen av Statistisk sentralbyrå i Danmark
<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Danmark
<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Å undersøke effekten av aktive arbeidsmarkeds-tiltaksprogrammer (ALMPs) på varighet inntil ordinær ansettelse for ikke-vestlige innvandrere i Danmark som er mottakere av sosiale støtteordninger (cash benefits).
<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Datasettet dekker perioden 1984-2004.
<i>Oppfølgingsperiode</i>	Fortløpende over 5 år
<i>Inklusjonskriterier</i>	Immigranter fra ikke-vestlige land (dvs ikke Norden, eller EU/EØS (som 2004), Nord-Amerika, Australia), bosatt i Danmark i 1997 eller 1998, startet på sosial støtteordning mellom januar 1997 og desember 2003, og alder 18-66 år.
Populasjon	
<i>Totalt antall</i>	66 768
<i>Alder (gj.snitt/median /range)</i>	Ikke oppgitt
<i>Kjønn, n (%)</i>	Kvinner: 31 215 (46,8); Menn: 35 553 (53,2)
<i>Innvandret fra n (%)</i>	Asia: 33 718 (51); Afrika: 12 352 (19); Europa: 5 675 (9); Andre: 14 822 (22).
<i>Botid i vertslandet</i>	38 % i mindre enn 5 år, 62 % i mer enn 5 år.
<i>Varighet av arbeidsledighet (mnd)</i>	13,4 (SD 15,3)
Tiltak	
Place-then-train	
Ansettelse med lønnstilskudd i privat sektor	n = 1 893 (2,8 % av deltakerne). Ingen beskrivelse av tiltaket.
Direkte utplassering i offentlig sektor (praksisplasser)	n = 6 814 (10,2 % av deltakerne). Ingen beskrivelse av intervensjon.
Komparator	
Kontrollgruppe	n = 41 227
Ingen tiltak	Sosialstøttetakerne som ikke deltar i arbeidsmarkedsprogram.
Utfallsmål	
<i>Sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden</i>	
<i>Gjennomsnittlig forskjell i varighet til ansettelse med og uten deltakelse i tiltak</i>	
Kommentarer	Benytter "timing-of-events" modell. Modellerer varigheten av sosial støtte inntil ordinært arbeid. Modellen justerer for ikke-randomisert seleksjon til tiltakene med hensyn til observerbare og ikke-observerbare kovariater. I analysen er det kontrollert for antall år siden innvandring, opprinnelsesland,

type oppholdstillatelse, alder, barn, sivilstatus, arbeidserfaring i Danmark, kommunetilhørighet, utdanning, helsestatus, lokal arbeidsledighet, og årstall for start av sosial støtte.

Kvinge 2006	
Studiekvalitet i hht sjekklister (Høy; Middels; Mangelfull/lav):	Høy
Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort
<i>Setting</i>	Benytter data fra flere norske administrative registre, samlet og slått sammen av Statistisk sentralbyrå.
<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Norge
<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Å måle sysselsettingseffekten av arbeidsmarkedstiltak for ikke-vestlige innvandrere.
<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Omfatter alle personer som var registrert arbeidsledige i februar 2003, enten på arbeidsmarkedstiltak eller helt ledige. Disse personene følges fram til juni 2005.
<i>Oppfølgingsperiode</i>	
<i>Inklusjonskriterier</i>	Arbeidsledige ikke-vestlige innvandrere
Populasjon	
<i>Totalt antall</i>	15 239 ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere
<i>Alder (gj.snitt//median /range)</i>	18-54 år
<i>Kjønn, n (%)</i>	Ikke oppgitt
<i>Innvandret fra n (%)</i>	Asia: 7 360 (48,3); Afrika: 2 850 (18,7); Øst-Europa: 4 175 (27,4); Latin-Amerika 853 (5,6)
<i>Botid i vertslandet</i>	Gjennomsnittlig 9 år.
<i>Varighet av arbeidsledighet (dager)</i>	Gjennomsnittlig 137,5 dager
Tiltak	
Place-then-train	n = 513 (3,4 % av deltakerne). Skal bidra til ansettelse i ordinært arbeid. Målgruppen er de som tilhører "utsatt gruppe" for muligheter på arbeidsmarkedet. Deltakere får vanlig lønn. Arbeidsgiver får refundert del av lønnsutgifter. Kan gis inntil 12 mnd.
	Praksis plass n = 1 451 (21,2 % av deltakerne). Målsetting å styrke deltakerens mulighet for å komme i arbeid. Arbeidsgiver har ikke lønnskostnader eller arb.giveransvar. Deltakeren regnes som ekstraordinær arbeidskraft. Bedriften utpeker en fadder som har ansvar for oppfølging. Kan vare inntil 6 mnd.
Komparator	Kontrollgruppe Ingen tiltak n = 6 502
Utfallsmål	<i>Sannsynlighet for å komme i arbeid i løpet av oppfølgingsperioden</i> <i>Forskjell i andel i jobb pr 30.juni 2005 mellom ledige uten tiltak og ledige på tiltak pr febr 2003 (%)</i>
Kommentarer	Benytter matching av mest mulig like individer ved hjelp av "propensity score", utført separat for ulike tiltak og for hver av fødelandregionene (Afrika, Asia, Latin-Amerika, Øst-Europa, og Norge). I alle analysene sammenliknes personer som er på ett bestemt tiltak med personer som ikke er på tiltak i febr 2003.

Studiekvalitet i hht sjekklister (Høy; Middels; Mangelfull/lav):

Høy

Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort	
	<i>Setting</i>	Benytter data fra flere norske administrative registre, samlet og slått sammen av Statistisk sentralbyrå.
	<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Norge
	<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Å undersøke om innvandrere som deltar på tiltak har større muligheter for senere suksess på arbeidsmarkedet sammenliknet med innvandrere som ikke deltar på tiltak.
	<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Dataene dekker perioden 1989-1993. Utvalget består av alle innvandrere registrert som arbeidsledige i løpet av januar-juni 1991.
	<i>Oppfølgingsperiode</i>	Utvalget evalueres etter hhv 12 og 24 mnd for å analysere overgang til ordinær jobb.
	<i>Inklusjonskriterier</i>	Registrert som arbeidsledig, innvandrer.
Populasjon	<i>Totalt antall</i>	10 982 første- og andregenerasjonsinnvandrere
	<i>Alder (gj.snitt//median /range)</i>	33, 16-60+
	<i>Kjønn, n (%)</i>	Kvinner: 3 735 (34); Menn: 7 232 (66)
	<i>Innvandret fra n (%)</i>	Asia: 5 120 (46,6); Afrika: 1 354 (12,3); Øst-Europa: 866 (7,9); Latin-Amerika 885 (8,1); Andre: 2 757 (25,1)
	<i>Botid i vertslandet</i>	Hele utvalget: Gjennomsnitt 6,7 år; >4 år: 35 %, 4-6 år: 21 %, < 6 år: 44 %.
	<i>Varighet av arbeidsledighet (dager)</i>	Ikke oppgitt
Tiltak	Ansettelse med lønnstilskudd	n = 399 Skal motivere arbeidsgivere til å ta inn arbeidsledige til ordinært arbeid på vanlige lønns- og arbeidsvilkår. Deltakerne forutsettes å være formidlingsklare. Arbeidsgiverne kan få dekket deler av lønnsutgiftene i inntil ett år. Forutsetning er at deltakeren får tilbud om fast jobb etter tiltaks slutt.
Place-then-train	Praksis plass	n = 1 025 Tiltak som har til hensikt å bedre den arbeidslediges muligheter til å komme i arbeid eller begynne på opplæring ved å få kunnskap og praksis fra arbeidslivet.
Komparator	Kontrollgruppe Ingen tiltak	n = 5 891 Innvandrere som ikke har deltatt på noe tiltak i løpet av den samme 12-mnd perioden.
Utfallsmål	<i>Sannsynlighet for å være i jobb ved oppfølging 24 mnd</i>	
Kommentarer	Benyttet binær logistisk regresjon. Forklaringsvariabler: Kjønn, alder, sivil status, høyeste fullførte utdanning, utdanning året før ledighet, botid i Norge, jobberfaring året før ledighet, landbakgrunn, bostedsfylke. Referanseperson: Mann, 30 år, gift, utdanning tilsvarende 2 år på vdg. skole, ikke under utdanning året før, bodd 8 år i Norge, i jobb deler av året før, kommer fra Vietnam, bor i Oslo. Tiltaksperiode: De første 12 mnd etter start av ledighet; Registrerer alle tiltak som er påbegynt og avsluttet i løpet av de første 12 mnd.	

Studiekvalitet i hht sjekklister (Høy; Middels; Mangelfull/lav):

Høy

Studiedesign	Retrospektiv kontrollert (register)kohort	
	<i>Setting</i>	Benyttet registerdata. Registeret omfatter hele den svenske befolkningen, individuell info om registrerte arbeidsledighetsperioder.
	<i>Land hvor studien er gjennomført</i>	Sverige
	<i>Hensikt (som beskrevet i studien)</i>	Å undersøke hvordan Special INtroduction program (SIN) påvirker mulighetene for å komme i jobb for arbeidsledige flyktninger og immigranter som er klare til å begynne i arbeid, men som forventes å ha vanskeligheter med å finne arbeid.
	<i>Inklusjonsperiode (år start-år slutt)</i>	Inkluderte personer med registrert en eller flere arbeidsledighetsperioder i tiden 1.jan 2000 - nov 2005. Tiltaket er gjennomført i 20 svenske kommuner i perioden sept 2003- des 2006.
	<i>Oppfølgingsperiode</i>	Opp til 2 år etter gjennomført tiltak.
	<i>Inklusjonskriterier</i>	Født utenfor Norden, arbeidsledig, og registrert ved et lokalt offentlig arbeidskontor i de kommunene som deltok i SIN, alder 20-63 år og egnet til å starte i jobb umiddelbart.
Populasjon	<i>Totalt antall</i>	100 708
	<i>Alder (gj.snitt//median /range)</i>	36,7 (9); 20-63 år
	<i>Kjønn, n (%)</i>	56,6 % menn av de som deltok i programmet.
	<i>Innvandret fra n (%)</i>	Asia: 3 079 (42,2); Afrika: 1 369 (18,8); Europa utenfor EU: 2 033 (27,9); Latin-Amerika: 405 (5,6); Andre: 407 (5,6).
	<i>Botid i vertslandet</i>	Ikke angitt
	<i>Varighet av arbeidsledighet (dager)</i>	Gjennomsnittlig 683 dager.
Tiltak	Særskilte tilrettelagt arbeidsprogram	n = 7 292.
Place-then-train	(Sesam-prosjektet)	"Arbetsplassintroduktion för vissa invandrare". Basert på "supported employment". Retter seg mot innvandrere og flyktninger som anses som egnet for å begynne i jobb umiddelbart. Programmet administreres av lokale arbeidskontor. Gjennomført i 20 svenske kommuner i perioden sept 2003- des 2006. Deltakerne følges til ansettelse i arbeidslivet: Etter at deltakeren er vurdert som egnet for deltakelse i SIN, blir deltakeren tildelt en SIN-kontaktperson (case-worker) på arbeidskontoret, og prosessen foregår i seks steg: a) Analyse og kartlegging av jobbsøkeren, b) kontaktpersonen ser etter passende arbeid, c) arbeidsanalyse med vurdering av om arbeidet er egnet for søkeren, d) introduksjon til arbeidsplassen, e) oppfølging, og f) ansettelse.
Komparator	Kontrollgruppe Andre tiltak	n = 93 416 Andre arbeidsmarkedstiltak (train-then-place) i de samme kommunene som SIN.
Utfallsmål	<i>Sannsynligheten for å komme i arbeid i løpet av oppfølging</i>	
Kommentarer	Benyttet stratifisert Cox-regresjonsmodell for beregning av hazard ratio.	

Vedlegg 3 - Ekskluderte studier

Studie	År	Årsak til eksklusjon
Ahmad (33)	2010	Ikke populasjon innvandrere
Ahmadi Bidhendi (34)	2008	Ikke utfallsmål på arbeid
Akram (35)	1999	Ikke intervensjon place-then-train
Alarcon (36)	2000	Ikke intervensjon place-then-train
Aldashev (37)	2010	Ikke intervensjon place-then-train
Amundson (38)	1991	Ikke komparator
Andersson Joonas (39)	2009	Ikke intervensjon place-then-train
Andreassen (40)	2005	Ikke populasjon innvandrere
Andren (41)	2004	Ikke intervensjon place-then-train
Andrén (42)	2006	Ikke intervensjon place-then-train
Arbeid med bistand : fokus på ressurser (43)	1997	Ikke populasjon innvandrere
Arbeid med bistand i Buskerud : velge - få - halde på (44)	1995	Ikke populasjon innvandrere
Arcand (45)	2009	Ikke intervensjon place-then-train
Areberg (46)	2013	Ikke populasjon innvandrere
Arnholtz (47)	2013	Ikke intervensjon place-then-train
Arntz (48)	2009	Ikke populasjon innvandrere
Barrett (49)	2013	Ikke komparator
Basta (50)	2001	Ikke komparator
Berg (51)	2000	Ikke intervensjon place-then-train
Bergemann (52)	2011	Ikke intervensjon place-then-train
Berik (53)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Bernhard (54)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Bernhard (55)	2012	Ikke populasjon innvandrere
Bernhard (56)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Bevelander (57)	2011	Ikke intervensjon place-then-train
Boles (58)	1995	Ikke intervensjon place-then-train
Brekke (59)	2006	Ikke intervensjon place-then-train
Butschek (60)	2013	Ikke studiedesign
Caliendo (61)	2010	Ikke populasjon innvandrere
Caputo (62)	1997	Ikke populasjon innvandrere
Carling (63)	1999	Ikke populasjon innvandrere
Carling (64)	2001	Ikke studiedesign
Chow (65)	2011	Ikke intervensjon place-then-train
Cimera (66)	1998	Ikke populasjon innvandrere
Cohen-Goldner (67)	2004	Ikke intervensjon place-then-train
Cohen-Goldner (68)	2008	Ikke intervensjon place-then-train
Cohen-Goldner (69)	2010	Ikke intervensjon place-then-train
Damm (70)	2009	Ikke populasjon innvandrere
Djuve (71)	2008	Ikke komparator
Djuve (72)	2003	Ikke intervensjon place-then-train

Ekhaugen (73)	2007	Ikke intervensjon place-then-train
Ellingsen (74)	1994	Ikke populasjon innvandrere
Flores-Lagunes (75)	2010	Ikke populasjon innvandrere
Færden (76)	1988	Ikke intervensjon place-then-train
Gerfin (77)	2000	Ikke populasjon innvandrere
Hagelund (78)	2009	Ikke intervensjon place-then-train
Hansen (79)	2005	Ikke populasjon innvandrere
Hansen (80)	2005	Ikke populasjon innvandrere
Hansen (81)	2000	Ikke intervensjon place-then-train
Hardoy (82)	2008	Ikke intervensjon place-then-train
Hardoy (83)	2010	Ikke komparator
Hardoy (84)	2010	Ikke intervensjon place-then-train
Hartig (85)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Helgesson (86)	2014	Ikke intervensjon place-then-train
Hella (87)	1992	Ikke populasjon innvandrere
Hohmeyer (88)	2007	Ikke populasjon innvandrere
Horgen (89)	2014	Ikke intervensjon place-then-train
Huber (90)	2009	Ikke populasjon innvandrere
Hvinden (91)	2008	Ikke intervensjon place-then-train
Jahn (92)	2012	Ikke intervensjon place-then-train
Jensen (93)	2011	Ikke intervensjon place-then-train
Jensen (94)	1994	Ikke populasjon innvandrere
Joonas (95)	2012	Ikke intervensjon place-then-train
		Omfatter samme materiale som
Kjaersgaard (96)	2012	Heinesen
Kristensen (97)	1996	Ikke populasjon innvandrere
Lalive (98)	2002	Ikke populasjon innvandrere
Larsson (99)	2005	Ikke populasjon innvandrere
Mangan (100)	1997	Ikke intervensjon place-then-train
		Ikke populasjon arbeidsledige inn-
Menahem (101)	2001	vandrere
Miller (102)	1986	Ikke intervensjon place-then-train
Mitchell (103)	2007	Ikke komparator
Moldenhawer (104)	1993	Ikke intervensjon place-then-train
Nekby (105)	2008	Ikke studiedesign
Park (106)	2011	Ikke intervensjon place-then-train
Poot (107)	1993	Ikke intervensjon place-then-train
Prey (108)	2000	Ikke intervensjon place-then-train
Ragazzi (109)	2013	Ikke intervensjon place-then-train
Renner (110)	2013	Ikke intervensjon place-then-train
Richardson (111)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Rosholm (112)	2010	Ikke intervensjon place-then-train
Rønsen (113)	2009	Ikke intervensjon place-then-train

Rønsen (114)	2007	Ikke intervensjon place-then-train
Sarvimäki (115)	2014	Ikke intervensjon place-then-train
Schafft (116)	2013	Ikke populasjon innvandrere
Schröder (117)	1999	Ikke intervensjon place-then-train
Sianesi (118)	2001	Ikke populasjon innvandrere
Smith (119)	2001	Ikke intervensjon place-then-train
Smith-Sivertsen (120)	2003	Ikke komparator
Strand (121)	1984	Ikke intervensjon place-then-train
Svantesson (122)	2006	Ikke intervensjon place-then-train
Svarer (123)	2010	Ikke populasjon innvandrere
Thomsen (124)	2010	Ikke intervensjon place-then-train
Thomsen (125)	2013	Ikke intervensjon place-then-train
van den Berg (126)	2004	Ikke populasjon innvandrere
Wolff (127)	2008	Ikke populasjon innvandrere
Wolff (128)	2008	Ikke populasjon innvandrere

Vedlegg 4 – GRADE evidenstabeller

Author(s): Strøm et al.

Date:

Question: Lønnstilskudd sammenliknet med ingen tiltak for sannsynlighet for å komme i arbeid for innvandrere

Setting: Registerstudie

Bibliography (systematic reviews):

Quality assessment							No of patients		Effect		Quality	Importance
No of studies	Study design	Risk of bias	Inconsistency	Indirectness	Imprecision	Other considerations	lønnstilskudd	ingen tiltak	Relative (95% CI)	Absolute (95% CI)		
I løpet av tiltaksperioden - Lønnstilskudd vs ingen tiltak (follow up: range 0,1-1 years; assessed with: Administrative registre)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious	not serious ¹	not serious	none	-/15644	-/167	HR 1.28 (0.85 to 1.95)	0 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕⊕○○ LOW	
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak - Lønnstilskudd vs ingen tiltak (follow up: range 4-5 years; assessed with: Administrative registre)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious ¹	not serious ¹	not serious	none	-/54978		HR 3.86 (1.65 to 9.01)	4 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕⊕○○ LOW	
Ved oppfølgingstidspunkt - Lønnstilskudd vs ingen tiltak (follow up: mean 2 years; assessed with: Administrative registre)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious ²	not serious ³	not serious	none	-/12393		OR 2.92 (1.58 to 5.40)	3 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕⊕○○ LOW	
								32.0%		259 more per 1000 (from 106 more to 398 more)		

MD – mean difference, RR – relative risk

1. Stor grad av heterogenitet, men ikke nedgradert for dette da heterogeniteten sannsynligvis kan forklares i ulikheter i populasjon (nylig ankomne innvandrere vs innvandrere med mange års botid)
2. Stor grad av heterogenitet, kan muligens forklares i forskjeller i publiseringsår
3. Det bemerkes at lønnstilskudd forutsetter at deltakeren får tilbud om fast jobb etter tiltaks slutt. Det er derfor forventet at tiltaket har effekt. Vi har imidlertid ikke nedgradert grunnet
4. Risikoen for systematiske skjevheter i de inkluderte studiene er vurdert til å være lav.

Author(s):

Date:

Question: Praksis plass/direkte utplassering sammenliknet med ingen tiltak for sannsynlighet for å komme i arbeid for innvandrere

Setting:

Bibliography (systematic reviews):

Quality assessment							No of patients		Effect		Quality	Importance
No of studies	Study design	Risk of bias	Inconsistency	Indirectness	Imprecision	Other considerations	praksis plass/direkte utplassering	ingen tiltak	Relative (95% CI)	Absolute (95% CI)		
I løpet av tiltaksperioden - Direkte utplassering/praksis plass vs ingen tiltak (follow up: range 0-1 years; assessed with: Administrative registerdata)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious ²	not serious	serious ³	none	-/20565	-/1656	HR 1.16 (0.30 to 4.51)	0 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕○○○ VERY LOW	
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak - Direkte utplassering/praksis plass vs ingen tiltak (follow up: range 4-5 years; assessed with: Administrative registerdata)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious	not serious	not serious	none	-/54978	-/8470	HR 1.61 (1.07 to 2.43)	0 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕⊕○○ LOW	
Ved oppfølgingstidspunkt - Praksis plass vs ingen tiltak (follow up: mean 2 years; assessed with: Administrative registerdata)												
2	observational studies	not serious ¹	not serious	not serious	not serious	none	-/12393		OR 1.28 (1.06 to 1.56)	1 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕⊕○○ LOW	
								32.0%		56 more per 1000 (from 13 more to 103 more)		

MD – mean difference, RR – relative risk

1. Risikoen for systematiske skjevheter i de inkluderte studiene har vi vurdert til å være lav, men siden alle studiene er observasjonsstudier er disse allerede nedgradert på grunn av manglende randomisering..
2. Stor grad av heterogenitet (I² = 95 %, p > 0,001), men ikke nedgradert for dette da heterogeniteten sannsynligvis kan forklares i ulikheter i populasjon (nylig ankomne innvandrere vs innvandrere med mange års botid)
3. Brede konfidensintervall

Author(s): Strøm et al

Date:

Question: Særskilte tilrettelagte arbeidsprogram sammenliknet med ingen tiltak/train-then-place-tiltak for sannsynlighet for å komme i arbeid for innvandrere

Setting:

Bibliography (systematic reviews):

Quality assessment							No of patients		Effect		Quality	Importance
No of studies	Study design	Risk of bias	Inconsistency	Indirectness	Imprecision	Other considerations	særskilte tilrettelagte arbeidsprogram	ingen tiltak/train-then-place-tiltak	Relative (95% CI)	Absolute (95% CI)		
I løpet av oppfølgingsperioden etter gjennomført tiltak - Særskilte arbeidsprogram for innvandrere vs ingen tiltak (follow up: range 2-4 years; assessed with: Administrative registerdata)												
3	observational studies	not serious	serious ¹	not serious	not serious	none	-/8274	-/229001	HR 1.26 (0.60 to 2.63)	0 fewer per 1000 (from 0 fewer to 0 fewer)	⊕○○○ VERY LOW	

MD – mean difference, RR – relative risk

1. Stor grad av heterogenitet mellom studiene (I² = 80 %, p = 0.006).

Vedlegg 5 – Sentrale begreper

Begrep	Forklaring
Innvandrere	En person som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og med fire utenlandsfødte besteforeldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge.
Innvandring	Summen av personer som flytter til landet i en gitt periode, uavhengig av årsaken til innvandringen.
GRADE	En metode for å vurdere kvaliteten på dokumentasjonen (for hvert utfall) og styrken på anbefalinger.
Heterogenitet	Ulik, uensartet. Populasjoner eller studier er heterogene når gir et uensartet eller ulikt uttrykk, noe som betyr at de er forskjellige fra hverandre.
Hasard ratio	Hvor mange ganger mer (eller mindre) sannsynlig det er for en deltaker å komme i jobb i løpet av en gitt tid hvis de mottar tiltaket sammenliknet med om de ikke mottar tiltaket.
Meta-analyse	Statistiske teknikk for å integrere resultatene av inkluderte studier.
Odds ratio	En odds er sannsynligheten for at en deltaker har kommet i jobb i forhold til sannsynligheten for at deltakeren ikke har kommet i jobb på et gitt tidspunkt.
Place-then-train	Arbeidsmarkedstiltak som retter fokuset mot hva som kan gjøres med arbeidsgiverne og arbeidslivet for å øke inkluderingen og bygger på rask utplassering i det ordinære arbeidslivet med oppfølging og opptrening på arbeidsplassen.